This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

V2 / 289

DE ZEGEPRAEL
DER
KATHOLYKE KERK,

OF VYFTIG REDENEN OM WELKE HET

Roomsch, Katholyk en Apostelyk
GELOOF

MOET VERKOZEN WORDEN ONDER AL DE

GODSDIENSTEN

WELKE HEDEN

HET CHRISTENDOM VERDEELEN;

DOOR

GRAEF ALBRICUS-ANTONIUS VAN BRUNSWICK.

Naer den derden verbeterden franschen druk.

GENT.

DRUKKERY VAN IVO TYTGAT,
KONINGSTRAET, N.° 19. — 1844.

VOLK 3643

TSBIBLIOTHEEK GENT

0000006315

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VOLK 3643
VOLKSKUNDE V 2/289

DE ZEGEPRAEL

DER

ATHOLYKE KERK,

OF VYFTIG REDENEN OM WELKE HET

omsch, Katholyk en Apostelyk

GELOOF

MOET VERKOZEN WORDEN ONDER AL DE

GODSDIENSTEN

WELKE HEDEN

HET CHRISTENDOM VERDEELEN;

DOOR

GRAEF ALRICUS-ANTONIUS VAN BRUNSWICK.

Naer den derden verbeterden franschen druk.

Rijksuniversiteit Gent
P.I.K.O.
Seminarie voor Primitieve Ku
Theologie en Volkskunde

GENT.

DRUKKKERY VAN IVO TYTGAT,
KONINGSTRAET, N.° 19. — 1843.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK
GENT
1999371
Digitized by Google

Om den Eigendom van dit werkje te behouden is er voldaen aen de Wet van 25.sten January 1817.

Ivo Tytgat.

Digitized by Google

VOORREDE

DES SCHRYVERS.

Sedert verscheidene jaren had ik alle mogelyke oplettendheid, zorg en vlyt gebruikt tot het ontdekken des waren Godsdiensts of heiligmakend geloof (Ik wist immers dat er maer één waer geloof bestond). In dit onderzoek had ik geen ander inzicht dan de begeerte der eeuwige zaligheid en de liefde tot de kennis van de waerheid; Nogtans bleef ik altyd twyfelen, welken Godsdienst ik onder zoo velen verkiezen moest. Ik had, met dit oogwit, verscheidene universiteiten gevolgd; gansche boekzalen doorzocht, ik had een groot getal werken gelezen van katholyke of andere schryvers, die over geloofgeschillen handelden, ik had vele geleerden

Digitized by Google

geraedpleegd over het verschil der Godsdiensten en geloofsbelydenissen, ik had verscheidene openbare twisten over deze stof bygewoond, ik had afzonderlyke onderhandelingen gehad met de byzonderste leeraers van alle godsdiensten, gezindheden en geloofsbelydenissen, ik had myne twyfelingen niet aen de katholyken alléen, maer ook aen hunne tegenstryders voorgesteld; ik had niets verzuimd en niet tegenstaende dit alles, had ik het eenige gewenschte oogwit niet bereikt. Daerom heb ik alle verwarring van kant gesteld, en voor my genomen goeden tyd en plaets waer te nemen, om my gansch toe te leggen op deze zaek die de gewigtigste van allen is, aengezien ons eeuwig geluk of ongeluk van de zelve afhangt. Nogtans op dat dit onderzoek eene zalige uitwerking op myne ziel teweegbrenge, en om het lang gewenschte doel te bereiken, besloot ik eenen aenvang te nemen:

Vooreerst met ernstiglyk de hulp der gratie des H. Geests aen te roepen, en

Digitized by Google

met het licht van het waer geloof van God af te smeeken, als wezende de Vader des lichts, welke *verlicht allen mensch die in de wereld komt* (S. Joan. C. 1, ℣. 9); Want het geloof is eene byzondere gave Gods, door welke de mensch verlicht wordt om vastelyk te gelooven al het geen God veropenbaerd heeft.

Ten tweede besloot ik my door de gratie Gods van alle boosheid te onthouden, ik wist immers dat *de wysheid in geene zondige ziel zal komen, en dat zy geen ligchaem zal bewoonen welk aen de zonde verslaefd is.* (Wysh. 1, ℣. 4). Ik ben overtuigd dat velen, van de kennis des waren geloofs verwyderd zyn, en dat zy het niet aennemen, byzonderlyk om dat zy in hunne zonden en wel voornamelyk in de zonde des vleesch' verzonken liggen.

Ten derde legde ik alle vooroordeelen af, welke my tot eene of andere Godsdienst zouden kunnen doen hellen hebben naer eenige schadelyke vooringenomenheid, die my te voren mogte be-

Digitized by Google

heerscht hebben. Ik stelde my voor God in eenen staet van volstrekte onverschilligheid wegens den keus der Godsdienst, die de gratie van den H. Geest en de rede my zouden ingeboezemd hebben; zonder de minste aengekleefdheid aen de gemakken des levens, of eenige vrees van lyden in de tydelyke zaken.

In één woord, ik ondernam dat onderzoek nopens den keus dien ik te doen had, zoo als ik het zou wenschen gedaen te hebben in de uer myner dood; en zoo als ik, op den dag des oordeels, zou willen rekening geven waerom ik dien godsdienst boven een' anderen verkozen had. Op deze wyze bereid, nam ik het besluit van volstrekt dien godsdienst te verwerpen daer ik de geringste misgreep in de geloofs-leer zou ontwaren; want, *De kerk des levendigen Gods*, moet zyn en is *de kolom en de grondsteen der waerheid* (I Tim. III, ℣. 15). De kolom der waerheid ondersteunt geene dolingen; de ware kerk Gods moet dan niets misstelligs hebben in de leering des geloofs.

Digitized by Google

By deze voorbereidingen veronderstelde ik, om niet blindelyk te handelen, dat er zekere onfaelbare grondstellingen van het christen geloof bestonden, in welke alle godsdiensten, die christen genoemd worden, moeten overeenkomen hoe verschillig zy ook op andere punten zyn mogten. Deze grondstellingen kan geen christen ontkennen zonder vloek, godloosheid en godverzaking. Dan stel ik grondregels voor, welke met de rede overeenkomen, en die door elk voorzichtig mensch tot rigtsnoer in den keus zyner werken genomen worden; zoodanig dat de gene die de zelve zou willen verwerpen, met rede zou doorgaen voor een' mensch die van de gezonde rede beroofd is.

De grondstellingen in welke alle zoogezeide christene godsdiensten overeenkomen zyn de volgende:

1.° Er bestaet één God.

2.° Die God is een zeer volmaekt wezen, het welk door zyne natuer alle vol-

Digitized by Google

maektheid in zich besluit, zonder de minste onvolmaektheid.

3.° Hier uit volgt dat Hy wezenlyk is; zoodanig dat het Hem onmogelyk is te bedriegen of bedrogen te worden; valschheden te openbaren, eenige zaek anders te veropenbaren dan zy is, of de zelve op eenige andere wyze te kennen dan zy is. Hy is dan, door zyne natuer, waerachtig in zyne wetenschap even als in zyn woord.

4.° God is almagtig. *Alles is mogelyk by God.* (MATTH. XIX, ℣. 26); *Niets is by God onmogelyk* (LUC. I, ℣. 37); schoon de werken der Goddelyke Almagt het menschelyke verstand en het vernuft der Engelen overtreffen.

5.° God is getrouw zonder eenige onregtvaerdigheid. *God is getrouw in zyne beloften; Hy is van alle boosheid verwyderd, en Hy is vol regtvaerdigheid en billykheid* (DEUT. XXXII, ℣. 4).

6.° God is onveranderlyk. *God is niet als de mensch, bekwaem om te liegen; noch als de zoon des menschen aen veranderlyk-*

Digitized by Google

heid onderhevig (NUM. XXIII, ℣. 19); *De Vader des lichts kan noch verandering, noch den schyn der minste wisselvalligheid ondergaen* (S.t JAC. I, ℣. 17). by gevolg alles wat God veropenbaert, is waer en ter zelver tyd mogelyk, Hy wil en kan alles wat Hy belooft, uitwerken, en Hy zal het ongetwyfeld uitwerken.

7.° God is zeer wys. *Zyne wysheid heeft geene palen.* (PS. CXLVI, ℣. 5).

8.° God is oneindig bermhertig. *Opperheerscher, God en Heer, die vol medelyden en goedertierenheid, geduldig en ryk in bermhertigheid zyt* (EX. XXXIV, ℣. 6); *De aerde, Heer, is vol van uwe bermhertigheden* (PS. CXVIII, ℣. 64).

9.° God is regtvaerdig. Hy beloont de goeden en straft de kwaden. *De Heer is regtvaerdig in al zyne wegen* (PS. CXLIV, ℣. 17). *Om tot God te naderen moet men eerst gelooven dat er eenen God is, en dat Hy beloont de genen die Hem zoeken* (S.t PAUWEL aen de HEB. XI, ℣. 6).

10.° God is waerlyk heilig en zachtmoedig. *Heilig, Heilig, Heilig, Heer, de*

Digitized by Google

God der legerscharen (Isaïas vi, ℣. 3). Hy is niet alleen in zich zelven heilig maer Hy is *heilig in al zyne werken* (Ps. cxliv, ℣. 17). Het is dan zeker dat alle leering die iets tegenstrydigs met zyne goddelyke volmaektheden bevat, volstrekt valsch is; dat alle godsdienstige gezindheid, die dusdanige leering als grondregel van haer geloof voorstelt, ook valsch is; dat zy gevolgentlyk volstrekt moet verworpen worden, en geen voorwerp van beraedslaging meer kan maken.

11.° De mensch heeft maer ééne ziel die of verwezen of beloond zal worden; *want wat baet het den mensch dat hy de gansche wereld gewonnen hebbe, indien hy zyne ziel komt te verliezen? of door welke vergoeding zal de mensch zyne ziel kunnen afkoopen als hy ze verloren heeft?* (S.t Matth. xvi, ℣. 26.)

12.° De eeuwigheid heeft geen einde; zy gaet immer voort; het is eene oneindige tydopvolging, en een eindloos getal van toekomende eeuwen.

Digitized by Google

13.° Er is geene vergelyking tusschen het bepaelde en het onbepaelde. O gelukkige eeuwigheid, die der heiligen! O ongelukkige, die der verwezenen! De eene of andere dezer eeuwigheden is ons bereid. Zonder het ware geloof zal ik de eeuwigheid der heiligen niet genieten. Indien ik derhalve dit ware geloof niet bezit, zal de ongelukkige eeuwigheid myn erfdeel worden.

Digitized by Google

Digitized by Google

DE ZEGEPRAEL

DER

KATHOLYKE KERK.

Grondregels van Voorzichtigheid,

DIE MEN BYZONDERLYK MOET VOLGEN IN DEN KEUS VAN ZAKEN DER GROOTSTE AENGELEGENHEID.

1.° In de waerdering en keus der zaken, moet men de beste voor de goede verkiezen en met meer rede voor de slechte: gelykelyk de zekere voor de onzekere en twyfelachtige; de ware voor de valsche; de bestendige voor de voorbygaende; de eeuwige voor de tydelyke; en de gene die op de rede gesteund zyn, voor degene die het niet zyn.

2.° Om het eenige gewenschte doel te bereiken, moet men doelmatige middels gebruiken: deze moeten weleer zeker zyn dan min zeker of gansch twyfelachtig.

Digitized by Google

3.° Onder de middels om de eeuwige zaligheid te bereiken, zyn de gene door welke vele menschen dezelve bekomen hebben reeds zekerder, dan de gene door welke blykbaer niemand zalig geworden is.

4.° Verders zyn de middels die de rede, het gezag, welk de uitmuntende menschen in wysheid, deugd en heiligheid voorschryven, of die de Geest Gods zelf aenbeveelt, zekerder dan de gene die het vleesch, het bloed, de wereld, de buitensporigheid of ongebondenheid voorstellen. *Want het is de geest die levendig maekt; het vleesch dient tot niets.* (S.t Joan. vi, ℣. 64.) *Die vleeschelyk zyn, beminnen en smaken de vleeschelyke zaken; en die geestelyk zyn, beminnen en smaken de geestelyke zaken. Nu, deze liefde tot de geestelyke zaken is het leven en de vrede; want deze liefde der vleeschelyke zaken is vyand van God, om dat zy aen de wet Gods niet onderdanig is.... Degenen dan die volgens het vleesch leven, kunnen God niet behagen.* (Rom. viii, ℣. 5, 6, 7 en 8).

Op deze grondbeginselen en regels van voorzichtigheid, begon ik de volgende overdenkingen, die my de overtuigende beweegredenen ontdekten om welke ik liever het

Digitized by Google

roomsch katholyk geloof zou volgen, dan eenige andere der gezindheden die heden het christendom verdeelen, en om welke ik volstrekt besloot alle andere godsdiensten te verwerpen.

EERSTE OVERDENKING.

Tot onderwerp van myne eerste overdenking, nam ik voor te onderzoeken of ik de Katholyke Kerk moest verkiezen voor de Evangelische. Deze laetste benaming is een eertitel waer de Lutheranen en Kalvinisten van zekere plaetsen op roemen. Toen ik onderzocht wat de katholyke staet was, vond ik dat het de staet was der genen, die in alle tyden en plaetsen het roomsch gezag volgden, het welk in al de hoofdstukken van zyn geloof met zich zelf overeenstemmend is. Ik onderzocht ergens den zoo gezeiden Evangelischen staet; aenstonds bood zich eene zeer gevaerlyke klip aen; want ziet hoe ik redeneerde: Die Evangelische staet, zeide ik by my zelven, zou moeten de staet zyn die volmaektelyk overeenkomt met het Evangelie, nu de leering die ter zelver tyd door de Lutheranen en de Kalvinisten gevolgt wordt, kan met het Evangelie niet overeenstemmen;

Digitized by Google

om dat twee leeringen die verschillig of gansch tegenstrydig zyn, niet kunnen met de Evangelische waerheid overeenkomen; de eene of andere moet er van afwyken. Het is klaer dat de Luthersche en de Kalvinsche leeringen verschillig zyn in vele hoofdstukken des geloofs, en dat zy in sommige elkander gansch tegenstrydig zyn. Samen kunnen zy derhalve geen' Evangelischen staet uitmaken, deze staet dus is hier eene ydele inbeelding. Wat my aengaet, ik wilde, in myne overwegingen tot den keus van eenen staet, my met geene ydele inbeelding vergenoegen; ik zocht met zorg de waerheid der zaken welke het Goddelyk gezag gebiedt te gelooven; daerom trok ik my van dien Evangelischen staet af, en besloot hem niet te verkiezen.

TWEEDE OVERDENKING.

Deze eerste overdenking bragt my verder. Aengezien noch de Luthersche noch de Kalvinsche godsdienst, te samen Evangelisch kunnen zyn, vroeg ik my, of zy ten minste beide afzonderlyk genomen, niet Evangelisch zyn konden? of de eene voor de andere verkiesbaer was? Ik bevond my in eene nieuwe twyfeling; want de rede zegt

Digitized by Google

dat men om eene zaek voor eene andere te verkiezen, gewigtigere redenen moethebben van den eenen kant dan van den anderen. Nu, ik kon de rede niet vinden om welke de Luthersche leer eer Evangelisch zou geweest zyn, dan de Kalvinsche; ik vernam zelfs die rede, noch van de Lutheranen, noch van de Kalvinisten zelven, want van beide kanten haelde men eenige teksten van het Evangelie aen; en de Luthersche legden die op zulke wyze uit, de Kalvinisten op eene andere. De Lutheranen beweerden dat hunne uitlegging waer en letterlyk, en die der Kalvinisten valsch was. Deze wilden van hunnen kant, dat de hunne alleen goed was, en die der Lutheranen loutere dwaling was. Van beide kanten steunden de uitleggingen op het licht van hunne byzondere begrippen, welke geenszins overeenkwamen, van geene zyde kon men de beslissende rede aenbrengen, om welke het byzonder verstand des tegenstrevers van de ware uitlegging afweek. Dit zoo zynde, kon ik aen geene dezer beide leeringen den voorkeus geven. Ik besloot dus dat de eene zoo wel als de andere moest verworpen worden.

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK
GENT

Digitized by Google

DERDE OVERDENKING.

Ik kon ook niet verstaen om welke rede de Lutheranen en Kalvinisten uit hunnen Evangelischen staet, de Herdoopers en de Arianen bannen; want deze willen met het zelfde regt Evangelisch genoemd worden, en oordeelen hunne leering overeenkomstig met de Waerheid des Evangeliums; zy hebben zelfs meer rede dan de Lutheranen en Kalvinisten om zich Evangelisch te gelooven. De Herdoopers zeggen: wy lezen nergens in het Evangelie dat men de kinders doopen moet. Jesus Christus zegt zelf: *Die zal gelooven en gedoopt zyn, zal zalig worden.* (S.t Marc. xvi, ℣. 16); Het geloof moet dan vóór het doopsel gaen. Het geloof bevindt zich maer onder de volwassene menschen; by gevolg, niemand moet vóór deze jaren gedoopt worden; en zoo is onze leering gelykvormiger met het Evangelie dan die der Lutheranen en Kalvinisten, die het doopsel der kinders aennemen. De Arianen zullen zeggen: De Zaligmaker gaf deze leering woord voor woord in het Evangelie van S.t Joann. xiv, ℣. 28: *Myn Vader is grooter dan Ik;* Wy volgen dan het Evange-

Digitized by Google

lie als wy leeren dat de Zoon niet gelyk aen den Vader is in Godheid, maer dat hy minder is. De HH. Vaders hebben dezen laetsten tekst uitgeleid zeggende, dat de Zoon minder dan de Vader is, volgens zyne menschelyke natuer; maer gelyk volgens zyn goddelyk Wezen. Indien de Lutheranen en de Kalvinisten deze uitlegging der HH. Vaders tegen ons aenhalen, antwoorden wy dat wy ze niet aennemen en dat wy dit mogen doen, aengezien zy zelven in hunne geschillen met de Katholyken, de uitlegging der HH. Vaders onder andere betrekken, verwerpen. Er is geene rede om de uitlegging der HH. Vaders hier meer te doen gelden, dan in al ander stuk des geloofs. Als de Lutheranen en Kalvinisten hunne eigene magt en de uitlegging van hun byzonder verstand gaen voorwenden, dan zullen de Herdoopers en de Arianen hun vragen om deze uitlegging woord voor woord uit de Heilige Schrift te doen blyken; want de eene zoo wel als de andere, beweeren dat men niets moet gelooven dan wat zich uitdrukkelyk, verstaenbaer en klaer in de Schriftuer bevindt.

Digitized by Google

VIERDE OVERDENKING.

Deze overdenking herinnerde my het geen de Profeet JEREMIAS zegt VI, ℣. 16. *Houd u op de wegen, ziet wel rond en vraeg welke de oude wegen zyn, om den goeden weg te vinden, en volgt hem.* Ik oordeelde dat de weg des hemels langs welken men zeker was dat verscheidene te regt gekomen waren, beter, en veiliger was dan de wegen, langs welken men niet weet of iemand het doel bereikt hebbe. Ik vervolgde: Het is zeker dat velen zalig zyn, diē in het Roomsch-Katholyk Geloof geleefd hebben en gestorven zyn; maer men weet niet of eenige geloovigen der andere godsdiensten zalig geworden zyn. Ik besloot hier uit, dat, voor de zaligheid, de Roomsch-Katholyke Kerk een zekerder weg was, dan die van al anderen godsdienst, en dat ik ze by gevolg voor alle andere leeringen moest verkiezen.

VYFDE OVERDENKING.

Ik vervolgde zoo myne redenering: al wie zalig is, behaegt God. *Nu, het is onmogelyk God te behagen zonder het geloof* (aen de Hebr. XI, ℣. 6); het geloof en de godsdienst

Digitized by Google

die zalig maken, zyn dan waerachtig. Maer het is buiten twyfel dat vele menschen die het Roomsch-Katholyk geloof aenkleefden, zalig geworden zyn. (Dit is zoo zeker dat hunne tegenstrevers het zelfs niet durven loochenen). By gevolg is het Roomsch-Katholyke geloof het ware geloof; dus moet men het zelve volgen.

ZESDE OVERDENKING.

Van deze redenering kwam ik tot de volgende: indien er dan één ware God is, is er ook maer één waer geloof; De Apostel zegt: *Er is maer één Heer, één geloof en één doopsel.* (aen de Ephes. IV, ℣. 5). Er is dan maer één waer en heiligmakend geloof even als er maer één Heer en één God is. Indien het Katholyk Geloof dan het waerachtig en zaligmakende Geloof is (zoo als wy bewezen hebben), zoo hebben al die andere godsdiensten geen 't minste betrek met het ware geloof; en buiten het Katholyk Geloof is er geene zaligheid, dus, ik moet dit Roomsch-Katholyk Geloof alléén verkiezen.

ZEVENDE OVERDENKING.

Het geen my nog meer bevestigde in myn besluit van het Roomsch Katholyk Geloof

Google

aentenemen, was dat de ketters zelven bekennen, dat de Roomsch-Katholyken zalig kunnen worden terwyl deze vastelyk gelooven dat niemand het kan worden, buiten de Roomsch-Katholyke Kerk. Welke uitzinnigheid zou het dan niet zyn van zich niet by de Roomsch-Katholyken te rangschikken, daer deze zalig kunnen worden volgens het oordeel van hunne tegenstryders zelven; en van met die laetste te houden, die volgens de Roomsch-Katholyken niet kunnen zalig worden? Wie zou durven aenraden den onzekersten weg te nemen in zoo een blykbaer gevaer? Nu, de weg welken twee, hoewel tegenstrydige kanten goedkeuren, is zekerder dan de weg, dien de eene goed-, en de andere afkeurt. Geen twyfel dat men met meer zekerheid een geneesmiddel zal gebruiken, welk door twee heelmeesters goedgekeurd is, dan eenmiddel dat door een' der geneesheeren als doodelyk aengezien wordt.

ACHTSTE OVERDENKING.

Ik herinnerde my wat de Deuteronomus zegt XXXII hoofds. ℣. 7: *Ondervraeg uw' Vader, en hy zal u onderwyzen; uwe voorouders, en zy zullen het u zeggen*, en wat men

Digitized by Google

leest onder de SPREEKW. XXII, ℣. 28: *treed de oude palen niet voorby welke uwe vaders geplaetst hebben*; daerop raedpleegde ik de boeken der oud Vaders, om my te onderrigten wegens het vraegstuk of ik het Roomsch-Katholyk Geloof moest aennemen of een' andere geloofsgezindheid? De H. Augustinus die van Manicheesch, Roomsch-Katholyk werdt gaf in deze woorden de rede zyner bekeering. (T. 6. CONTRA EPIST. FUNDAM. Cap. 4): *Er zyn vele zaken die my, met zeer goede rede, in den schoot der Katholyke Kerk houden: de eenstemmigheid der volkeren en geslachten houdt er my in; het gezag door mirakelen begonnen, door hoop en liefde vermeerderd en door oudheid bevestigd, houdt er my in; de opvolging der priesters van den stoel af des Apostels Petrus, aen wien de Heer beval de schapen te weiden; tot den huidigen Bisschop, houdt er my in.* In zyne VERHANDLING OVER DE NUTTIGHEID DES GELOOFS, zegt hy 17 hoofds.: *zullen wy aerzelen ons in den schoot dier Kerk te werpen, die zich door de opvolging der Bisschoppen, in het apostelyk gestoelte, den hoogsten graed van gezag bekomen heeft; daer de ketters verwezen geworden zyn, de eene door de magt der kerk-*

Digitized by Google

vergaderingen, de andere door de ontzagchelykheid der mirakelen? De H. IRENEUS ouder dan de H. AUGUSTINUS, spreekt op dezewyze, handelend van de Roomsche Kerk: (3 boek, 3 hoofds.); *Deze Kerk,* zegt hy, *in welke de apostelyke overlevering altyd bewaerd is geweest.* TERTULIANUS in Præscript. (cap. 36): *Gelukkig is de Kerk voor welke de Apostelen hunne leering en hun bloed vergoten hebben!* De H. HIERONYMUS (Epist. 3, cont. Ruffin. cap. 4): *Weet wel dat het roomsch geloof door Pauwels gezag bevestigd is.* Laetste samenspraek tegen Lucif.): sprekende van de Roomsche Kerk: *Ik zal* zegt hy, *in weinige woorden en klaerlyk myn gedacht zeggen: men moet blyven in deze Kerk, die door de Apostelen gegrond, heden nog bestaet.* De H. GREGORIUS van Nazianze (*Gedicht van zyn leven*) antwoordt eindelyk zoo op de vraeg die ik beroep: *Het Roomsch Geloof was regt van de oude tyden af, en het is nog zoo heden dat het door een beminnelyken band alles vereenigt wat de zon verlicht.* Ik kon niet laten van my overtegeven aen het oordeel van die zeer wyze en zeer heilige Vaders: Ik besloot dan het Roomsch-Katholyke Geloof te moeten omhelzen.

Digitized by Google

NEGENDE OVERDENKING.

Nadien ging ik nog tot andere heiligen van God, en ik vraegde hun, in welk geloof zy tot de eeuwige zaligheid geraekt waren? Zy antwoordden my allen, dat zy in het roomsch geloof geleefd hadden, en dat zy door dat geloof tot de eeuwige zaligheid geraekt waren. Het is zoo dat my, onder de Bisschoppen de HH. Martinus, Nicolaus, Anastasius en vele anderen antwoordden. Zoo spraken onder de kloosterlingen de HH. Monika, Brigitta, Elisabeth, enz.; onder de maegden, de HH. Agatha, Lucia, Agnes, Catharina, enz. Hier uit besloot ik dat dit geloof de eenige zekere en onfaelbare weg tot den hemel is. Men moet er dan geen' anderen zoeken.

TIENDE OVERDENKING.

Dan wendde ik my tot de HH. Martelaren en ik vraegde hun, welk het geloof geweest was, voor welks waerheid zy hun bloed vergoten hadden en zoo verduldiglyk de ballingschappen, gevangenissen en de onmenschelykste folteringen en pynen onderstaen hadden. Zy antwoordden my eenpariglyk

Digitized by Google

dat dit geloof geen ander dan het Roomsch-Katholyk geweest was. Dit antwoordden my dry en dertig Pausen van Rome, die de marteldood ondergaen hadden; dit antwoordden my de HH. Cornelius, Cyprianus, Fabianus, Sebastianus, Laurentius; dit antwoordden my de HH. Agatha, Cecilia, Dorothea, Barbara, en eene ontelbare menigte heiligen van beide kunne. Hier uit trok ik dit besluit: Het is onmogelyk dat het geloof, voor welks verdediging zoo vele getuigen met zoo veel eer, blydschap en vryheid hun leven gegeven hebben; dat dit geloof, zeg ik, het ware geloof niet zy. Hoe had ik dan langer kunnen twyfelen wegens de waerheid des Roomsch-Katholyken geloofs.

ELFDE OVERDENKING.

Dan liet ik mynen geest in de hel dalen, ik verbeeldde my daer de zielen der genen, die de Roomsch-Katholyke Kerk vryelyk verlaten hadden, die stichters geweest waren van afgescheidene geloofsgezindheden, en die in die hardnekkigheid van hunne verloochening gestorven zyn. Ik besloot dat ik my van de Katholyke Kerk niet moest

Digitized by Google

afscheiden, zoo ik niet eeuwig met die geloofsverzakers wilde lyden.

TWAELFDE OVERDENKING.

Niemand kan twyfelen dat het geloof van den Apostel PAULUS waerlyk Apostelyk geweest is. Nu, dit geloof is het zelfde als het gene der Roomsche Kerk, zoo als de heilige Apostel zelf getuigt, schryvende aen de ROM. I, ℣. 12: *Ik heb eene groote begeerte om u te zien, ten einde u van eenige geestelyke genade deelachtig te maken, op dat zy u versterke, dat is, op dat wy zamen zynde eenen wederzydschen troost vinden in het geloof dat wy in gemeenzaemheid bezitten.* Het Roomsch geloof was dan waerlyk het apostelyk geloof. Deszelfs tegenstrevers maken geene moeijelykheid om te bekennen dat het zulks in den beginne was, maer zy zeggen, zonder het daerom te bewyzen, dat het in het vervolg der tyden ophiel van het waer en apostelyk geloof te zyn, en dit loochenen de Roomsch-Katholyken volstrekt. Als iemand vraegt in welke grondstukken des geloofs, waer, en wanneer de Roomsche Kerk gefaeld heeft, dan kunnen hare vyanden geen beslissend antwoord

Digitized by Google

geven. Het zyn zy nogtans die het zouden moeten doen. Indien het buiten twyfel ware dat een huis uit een' zeer ouden adel gesproten ware, en dat iemand kwame zeggen dat het wel waer is, dat dit huis eertyds het voorregt had van op eenen verhevenen rank te pryken; maer dat het thans van die eer vervallen is. Die zulk eene gedachte zou voorhouden, zou moeten bewyzen wanneer dit gebeurde, en waerom dit huis de verhevenheid zyner afkomst verloor; en als hy het niet zou kunnen bewyzen, zou een regtvaerdige regter hem pligtig moeten oordeelen ten minste van grove eerrooving.

DERTIENDE OVERDENKING.

Terwyl ik overdacht of ik het Roomsch-Katholyk geloof moest verkiezen, of eenige andere tegenstrydige gezindheid, kwam er my eene nieuwe moeijelykheid te voren. Ik zei by my zelven: dan zou ik nog moeten onderzoeken, aen welke dier gezindheden ik den voorkeur zou geven. Zou het aen de Luthersche, de Kalvinsche, de Ariaensche of aen die der Herdoopers zyn? Hier is niets te overwegen, aengezien die godsdiensten

Digitized by Google

in vele zaken zeer verschillig zyn en elkander wederzyds groote dolingen toewyten. Veronderstellen wy dat ik beslote eene onder deze te verkiezen, dan zou myn onderzoek nog niet geeindigd zyn; want al deze godsdiensten hebben hunne onderscheuringen. Ik zou dan in een nieuw onderzoek moeten treden, welke van deze verschillige gezindheden of onderdolingen ik zou moeten verkiezen en behouden. Om die redenen zelven ware het dus beter, eens voor al, heel die opeenstapeling van godsdiensten te verwerpen en de Roomsch-Katholyke Kerk te volgen, aen welke Jesus Christus zelf *eenigen* als *Apostels gegeven heeft*, *anderen* als *Profeten*, *anderen* als *Evangelisten*, *anderen* als *Herders en Leeraers, op dat zy zouden werken aen de volmaektheid der heiligen*, *aen het ambt der H. Kerkdienst, aen de stichting der Kerk van Jesus Christus.... Op dat wy niet meer als twyfelachtige kinderen zouden zyn, en ons niet zouden laten naer elken wind van leering omdraeijen, door het bedrog der menschen en hunne behendigheid om ons listiglyk in de doling te wikkelen.*

Digitized by Google

VEERTIENDE OVERDENKING.

Met den aenvang van dit onderzoek, stelde ik my voor volstrekt te verwerpen, alle gezindheid of godsdienst, in welke ik in het stuk van geloof, de geringste dwaling zou aengetroffen hebben, die *tegen* de rede streedt; en van geene dezer leeringen aen te nemen als voorwerp myner overwegingen, ter verkiezing van eene of andere Godsdienst. Ik kleefde dan aen de grondbeginsels en regels, welke ik my in 't begin van myn onderzoek voorgeschreven had. Ik onderzocht verscheide geloofstukken van 't geloof der nieuwe leeringen, die met de Roomsch-Katholyke Kerk strydig waren. Ik stelde my al die godsdiensten beurtelings voor, ik redeneerde op ieder afzonderlyk, en maekte volgens de hier boven gemelde grondstelsels bladz. 7, 8, 9 en 10 de volgende sluitrede: God is oneindig goed en wys. Hy heeft ons zekere geboden gegeven, waervan Hy de overtreding onder de menschen zeer strengelyk straft, zelfs voor eeuwig. Die geboden moeten dan dusdanig zyn, dat men die kan volbrengen, met de hulp zyner genade, zonder dat zou

Digitized by Google

Hy geen zeer wyze wetgever of geen zeer goede God zyn, als Hy de menschen eeuwig zou straffen die ze overtreden. Niemand zal immers zeggen, dat deze een zeer wyze en zeer goede meester is, die aen zyne onderdanen gansch onmogelyke zaken zou voorschryven: als van de zon te doen stilstaen, den hemel met den vinger te raken enz.; en die, als zy het onmogelyk niet volbragt hebben, zyne onderdanen zeer strengelyk zou straffen, en hen tot buitengemeene pynen zou veroordeelen. Nu, God is een oneindig wyze, goede en goedertierende wetgever, Hy heeft ons dan geene zaken bevolen, die wy met zyne genade niet volbrengen kunnen. De leering van al die nieuwgezinden is by gevolg valsch, als zy houden staen dat het onmogelyk is, met Gods genade zyne geboden te volbrengen.

Eene andere grondleer stelt voor dat Gods goedheid onbeperkt is. Men mag dus in Hem niets veronderstellen dat met deze goedheid strydig is. Maer het zou tegen zyne opperste goedheid stryden den mensch tot eeuwige straffen te veroordeelen, hem tot dit rampzalige einde te scheppen, eer hy deszelfs schuldbaerheid voorzien hebbe. Nu, dusda-

Digitized by Google

nige voorveroordeeling strydt tegen de natuer van God, en de leering der Kalvinisten is derhalve valsch, en moet dus verworpen worden tevens met de geloofsgezindheid die ze voorhoudt.

Eene derde grondleer, wil dat God wezenlyk waerachtig en almagtig zy, en dat by Hem niets onmogelyk is. Toen de Zaligmaker (die ook God is) dan zeide, wanneer Hy in 't laetste avondmael brood en wyn aen zyne apostels bood (S.t MATTH. XXVI, ℣. 26 en 28): *Dit is myn ligchaem.... dit is myn bloed*, of Hy zeide de waerheid niet, of Hy kon het brood in zyn ligchaem, en den wyn in zyn bloed niet veranderen, en dan is Hy by gevolg niet almagtig, noch zelfs geen God. Doch hy is God; Hy is dan wezenlyk waerachtig en almagtig. Indien God de wereld van niets geschapen heeft, indien de Zaligmaker op de bruiloft van Cana in Galileën, het water in wyn heeft kunnen veranderen, dan heeft hy ook het brood in zyn vleesch en den wyn in zyn bloed kunnen veranderen. De leering der Kalvinisten, die in het heilig Sakrament de tegenwoordigheid van Jesus Christus ligchaem en bloed loochenen, is dan klaerblykelyk

Digitized by Google

valsch. In het vervolg zullen wy verscheide dusdanige voorbeelden bybrengen.

VYFTIENDE OVERDENKING.

Terwyl ik grondig de leerstelsels der godsdiensten onderzocht, die met de Roomsch-Katholyke Kerk tegenstrydig zyn, trof ik er onderscheidene wonder-redenen in, die gansch ongelooflyk en met elkander strydig zyn. By voorbeeld: de aenhangers der zoogezeide hervormde kerk, leeren, onder andere dolingen, dat alle zonden gelyk zyn, en dat er geene dagelyksche zonde bestaet. Ik maekte hier op, de volgende redenering: Een nutteloos woord is zonde, aengezien de Zaligmaker ons zegt dat wy er op den dag des oordeels rekenschap zullen moeten overgeven. Volgens de leering der nieuwgezinden, moet die zonde dan in boosheid gelyk met al andere zonden staen; zy staet dan gelyk met de godslastering, met de ongeloovigheid, met de Godsverzaking, enz. Indien het waer is dat de zonde van een nutteloos woord zoo zwaer is als deze, dan verdient zy ook zoo vele straffen en pynen; dan zal zy gelykelyk vergeefbaer en onvergeefbaer zyn. Zy wordt dus zoo moei-

Digitized by Google

jelyk vergeven als de andere zonden. De Zaligmaker heeft ons nogtans volstrekt andere onderwyzingen gegeven, nopens de vergeving der zonden en straffen; Hy zegt (By MATTH. v, ℣. 22): *Al wie tegen zynen broeder toornig zal worden, zal verdienen voor de regtbank des oordeels verwezen te worden: Maer die tot zynen broeder* RACA (een verachtingswoord) *zal gezeid hebben, deze zal verdienen tot het vuer der hel verwezen te worden.* Een gevoelen van gramschap tegen zynen naesten, verdient gevolgelyk, eene straf; maer woorden van verzaking en laster, zullen eene grootere verdienen. Wat meer is, S.t JOANNES zegt in zynen *Epist. I* (Hoofds. v, ℣. 17): *Er is eene zonde, die tot de dood leidt.* Hier uit volgt dat er eene zonde is die zoo ver niet gaet: Daerom is het dat alle zonden niet gelyk zyn. Daerenboven, er is eene zonde die noch in dit leven, noch in het ander vergeven wordt, dusdanig is de zonde tegen den H. Geest (S.t MARCUS III, ℣. 29). Er zyn dan eenige zonden die noch in dit leven, noch in het ander vergeven worden; de vergeving van alle slach van zonde is dan niet gelyk; alle zonden zyn dus niet gelyk in boosheid. Wy lezen eindelyk (SPREEKW.

Digitized by Google

Hoofds. XXIV, ℣. 16): *De regtvaerdige zal zevenmael vallen en opstaen, maer de boozen zullen in het kwaed nedergestort worden.* Er zyn dan zonden die ons van de gewoonlyke regtvaerdigheid niet berooven, en er zyn er door welke wy dezelve verliezen. Alle zonden zyn derhalve niet gelyk, en door eene regtmatige gevolgtrekking, moet men alle gezindheid of godsdienst, die het tegenstrydige leert, van de hand wyzen en doemen.

ZESTIENDE OVERDENKING.

Volgens de zelfde drogleeraers zyn al de goede werken zonden, en alle zonden zyn van de zelfde zwaerte (1). Volgens hen moeten al onze goede werken dan de grouwlykheid der zonde hebben. God bidden is gevolgelyk zulke eene groote zonde als hem lasteren; eene aelmoes aen eenen armen geven is zoo eene groote boosheid als hem afnemen het geen hy bezit; een anders goed weêrgeven is zoo zondig als het tegen zynen

(1) De hedendaegsche verdedigers der hervorming schynen dit ongerymde leerstelsel verlaten te hebben.

Digitized by Google

wil, te wederhouden. Welke waerschynlykheid!

ZEVENTIENDE OVERDENKING.

Dit onderstellende, zou ik wel willen weten wat een van hunne predikanten zou antwoorden aen iemand, die hem zou te rade gaen om te weten: of hy aen den eigenaer het goed moet weêrgeven daer deze onregtvaerdiglyk van beroofd is geweest. Zegt hy ja, dan zal de onregtvaerdige bezitter hem vragen, of het een goed werk is van een anders goed weêr te geven. De leeraer zal moeten getuigen dat 't een goed werk is. Dan zou de onregtvaerdige bezitter antwoorden: Gy leert dat al onze goede werken zonden zyn, en achtervolgens uwe leering hebben al onze zonden de zelve gruwelykheid; derhalve, dat ik een anders goed houde of weêrgeve, ik zondig even gelyk, dewyl de eene zonde niet grooter is dan de andere; ik zal dan tot myn voordeel houden het geen ik ten nadeele van myn naesten bezit. Toen ik die leering op deze wyze wel onderzocht had, oordeelde ik dezelve zoo ongegrond, als derzelver leeraers en voorstaenders.

Digitized by Google

ACHTIENDE OVERDENKING.

God is de opperste heiligheid; hy is van alle zonden oneindig afgewyderd, hy haet ze uiterlyk. Dus, wil hy volstrekt niet dat men de zonde bedryve; hy gebiedt niet dezelve te bedryven en men kan hem geenszins dien wil toekennen. Hier uit volgt dat God noch oorsprong, noch oorzaek van de zonde is, en nog veel min dat hy de zelve wil inboezemen, uitwerken, gebieden, volbrengen, of de schelmachtige ontwerpen der godeloozen beschikken; zoo als de Kalvinisten leeren, en zoo als Luther het zelf voorhiel.

NEGENTIENDE OVERDENKING.

Ik las en herlas verscheide zoo staetkundige, als geestelyke geschiedenis schryvers, ik las ook de jaerboeken van verscheide volkeren en geslachten, ik onderzocht met zorgvuldigheid of ik ergens kon vinden, dat men vóór de vyftiende eeuw, van de Luthersche of Kalvinsche leering, of van de andere hedendaegsche gezindheden gewag maekte. Tot dit einde las ik nog vele oude schriften, als de tydschriften der merk-

Digitized by Google

waerdige gebeurtenissen, die in elke eeuw plaets gegrepen hadden. Ik vond nogtans niet 't minste spoor of overblyfsel van het geen ik zocht. Hier uit besloot ik dat al deze godsdiensten nieuw waren, dat ze bygevolg niet apostelyk waren, aengezien zy noch door den Zaligmaker, noch door de Apostelen achter gelaten waren; doch dat zy nieuwlings uitgebroed waren in de verwarde hersens van derzelver schryvers, en dat ze gevolgelyk moesten verworpen worden.

TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik herinner my in myne jonkheid een boekje van een' Kalvinist gelezen te hebben, dat voor hoofdschrift voerde: *Dagblad*. Hy poogt daer te bewyzen met het smeden van eene lange naemlyst, dat sedert de geboorte van den Zoon Gods, er in elke eeuw persoonen gevonden zyn geweest, die de leering van Luther en Kalvin volgden. Doch al die ydele poogingen baerden eenen zeer geringen uitslag om de volgende redenen: Voor eerst wil hy dat de genen die hy in zyne naemlyst opneemt, zoo wel van Kalvins als van Luthers gevoelen geweest zyn; by gevolg hy maekt ze Luthersche-Kalvinisten;

Digitized by Google

en dit is onmogelyk om dat Luther en Kalvin in de zaken des geloofs niet meer overeenkwamen, als de hedendaegsche Lutheranen en Kalvinisten. Gelykerwys niemand van die godsdienstgezindheid heden zal bekennen een mengelmoes, van Luthersch en Kalvinist te zyn, maer wel van enkelyk Luthersch of Kalvinist te zyn; zoo ook kunnen de genen, welke de naemlyst-maker aenhaelt, geene Luthersch-Kalvinisten zyn. Er is ook geene meerdere beweegreden om de Kalvinisten alleen, de aenhalingen dier naemlyst toetewyden, ter uitsluiting der Luthersche en *vice-versa*. Wat meer is, de herdoopers en al de andere gezindheden, zouden zich die aenhalingen met het zelfde regt kunnen toeeigenen. Men mag hier dan niet uit besluiten dat iemand vóór Luther en Kalvin zuiverlyk voorgehouden, geloofd of geleerd heeft, het geen Luther of Kalvin voorgehouden, geloofd en geleerd heeft; of het geen de Luthersche of Kalvinisten heden nog leeren. Ten tweede, die naemlyst is eene herssenschim; de persoonen, welke de schryver aenbrengt, zyn, volgens hem, wezenlyke Luthersch-Kalvinisten, om dat hy in hunne schriften een woord of twee ten

Digitized by Google

hoogste eene zinsnede vindt, welke Lutheranen en de Kalvinisten begunstigen. Ware dit genoeg, zoo zou hy Mahomet, Judas Iscariotes, Arius en al de andere ketters onder de Luthersche-Kalvinisten moeten tellen. Deze leerden iets van het geen de Lutheranen en de Kalvinisten ook voorhouden. Mahomet beweerde (als zy doen) dat er maer één God is. Arius, dat de kerkvergaderingen niet onfeilbaer waren en dat de kerkvergadering van Nicéen inderdaed gemist had als deze hem verwezen had. Er zou hier uit dan volgen dat Mahomet en Arius Luthersche-Kalvinisten waren. Ten derde, deze naemlyst is valsch; de schryver telt er persoonen onder, die tot de dood toe gedurig in het Roomsch-Katholyk geloof geleefd hadden; hy heeft er zelfs eenige Pausen, Kardinalen, Aertsbisschoppen, Bisschoppen en kloosterlingen onder geteld, ja zelfs zulken die, door hunne schriften, voor de waerheid van het Roomsch-Katholyk geloof gestreden hadden. Doch, op wat rede grondt hy zich? — op geene. Hy wilt bewyzen dat de H. Gregorius Luthersche-Kalvinist was om dat deze heilige de gebreken der priesters berispte; dat Irenéus het was om dat hy de H. Schriftuer loofde; dat

Digitized by Google

Polycarpus het was om dat hy de apostelyke leering bystond; dat Bellarminus het was, om dat hy de zonden der slechte katholykenverwees. Hier uit mag men geenszins dit besluit trekken: die persoonen waren dan Luthersche-Kalvinisten. Zien wy de Roomsche-Katholyken en hunne hedendaegsche predikanten nog heden, de ongodsdienstigheid der geestelyken niet verfoeijen? berispen zy de katholyken over hun slecht gedrag niet? zien wy ze de lezing der H. Schriftuer en der apostelyke leering niet aenbevelen? zyn zy daerom Luthersche-Kalvinisten?

EEN-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Terwyl ik in dit onderzoek al de ketteryen der voorledene eeuwen naspeurde, maekte ik my een kort begrip der geschiedenis, welk onvergelyklyk beter was, dan die naemlyst, dat louter zamenweefsel van dwalingen. Ik vond dat byna al de hoofdstukken des geloofs, aen welke de Lutheranen en de Kalvinisten kleven, eertyds door andere ketters voorgehouden en door de Kerk verwezen geweest waren. Men denke niet dat die oudere ketters die zelfde hoofdstukken

Digitized by Google

leerden op de wyze dat Luther en Kalvin de zelve uitlegden (want zoo hebben er volstrekt nooit bestaen); maer dat eenige ketters eenige dier hoofdstukken voorgehouden hebben, en dat nog op verwyderde tydstippen. Hier uit kon ik nogtans niet besluiten dat die leering vóór Luther of Kalvin bestaen had, doch dit onfaelbaer besluit maekte ik: Luthers en Kalvins godsdienst moet een mengelmoes zyn van verscheidene oude en verwezene ketteryen, zoo als het arme kleed zou zyn van eenen schooijer, het welk hy op d'oude merkt gekocht zou hebben, en dat met droeve vodden van verschillige kleuren zamenhangt, doch dat hy nadien gelapt heeft met stukken nieuw laken, waervan stof en kleur gansch met het eerste verschillen.

TWEE-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik bemerkte dan de onderscheidende kenteekens der ware kerk van Jesus-Christus, te weten hare *éénheid*, hare *heiligheid*, hare *katholykheid* en hare *apostelykheid*. Niet één dezer teekens vond ik in die hervormde kerken of liever in die kerken zonder vorm. Zy hebben geene *éénheid*, aengezien hunne

Digitized by Google

aenhangers nopens verscheide grondstellige hoofdstukken van hun geloof, niet overeen komen, ja zelfs, dat zy elkander strydig zyn door tegenstrydige gevoelens en gedachten. Zy hebben ook het merkteeken der *heiligheid* niet; want, zoo als David zegt (Ps. xxx, ℣. 27): de *heiligheid* wil dat men het kwaed schuwe en het goede doe. En dit vindt men in die godsdiensten niet, in welke, ver van het kwaed te leeren vluchten door het onderhouden der geboden Gods, men integendeel beweert, dat het onmogelyk is deze geboden te onderhouden; ver van het goed te leeren oefenen, leeren zy dat de goede werken volstrekt nutteloos zyn om de eeuwige zaligheid te beryken; en, zeggen zy niet dat de goede werken zonden zyn? Zy hebben ook het kenteeken der *heiligheid* niet om dat zy nooit eenen heiligen persoon zullen aenhalen, die hunne zoo gezeide hervormde leering tot het einde toe gevolgd heeft. Deze godsdiensten zyn ook *niet Katholyk of algemeen*, om dat men onder hen geene éénheid van godsdienst vindt, welke in al de deelen der wereld onder de Roomsch-Katholyken aengetroffen wordt; wantde H. Paulus getuigt aen de Rom. x,

Digitized by Google

℣. 18. *dat hunne stemmen door den ganschen aerdbodem, en hun woord tot aen de uiterste palen der wereld weêrgalmd hebben.* Voegt daer by, dat die godsdiensten in alle tyden niet bestaen hebben. Voor het jaer 1515 sprak men er niet van. Heden kent men ze noch door de gansche wereld niet, zy verschuilen zich maer in eenige gewesten van Europa, welke het kleinste werelddeel is in vergelyknis met het overige, Azië en Amerika, waer hunne leering onbekend is, neemt hier nogtans eenige kleine landstreken uit, waer hunne aenhangers zich om den koophandel gevestigd hebben (1). Zy zyn eindelyk niet *apostelyk* om dat zy door de apostelen niet ingesteld zyn, en dat zy de onafgebroken opvolging hunner leeraers of leering, niet kunnen aenhalen tot op den tyd dier heili-

(1) Alhoewel deze landstreken zich nu uitgebreid hebben, door de verreizingen, zendingen en overwinningen der protestantsche volkeren, hunne godsdienst kan daerom toch het kenteeken van algemeenheid der Roomsch-Apostelyke kerk niet bereiken, want deze heeft van den tyd der apostelen af geoefend geweest, en is het nog heden op alle punten der aerde. Niet ééne der hervormde godsdiensten kan zich die algemeenheid van tyd en plaets aenmatigen.

Digitized by Google

gen. De Roomsche, Apostelyke en Katholyke Kerk munt in tegendeel uit, door deze hoedanigheden en door de bewyzen op welke zy rusten. Het was dan met goede rede dat ik haer boven alle andere de voorkeur gaf.

DRY-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik ging dan navorschen hoe dat zoo vele volken, landstreken en gansche ryken van het heidendom, tot het christendom waren overgegaen. Ik vond dat de middels zeer wonderbaer geweest waren en dat zulkdanige bekeering, slechts door de magt en hulp Gods kon te weeg gebragt zyn, om de menigte hinderpalen die men had moeten overwinnen van wege zeer magtige Keizers, Koningen en dwingelanden. Men moest hunne wreedheid verdragen en hunne halsstarrigheid in de dienst der afgoden overweldigen, want de kristelyke leer beval hun het geen met het vleesch, het bloed en de grondregels der wereld gansch strydig was, en het hield zeer verhevene geheimen voor, welke door het natuerlyk verstand niet beseffelyk waren. Al deze moeijelykheden hebben door zwakke en weerlooze predikanten moeten overwonnen worden. Ik overwoog rypelyk deze

Digitized by Google

wonderen van bekeering, ik ging dan onderzoeken welk dit geloof en deze godsdienst waren, en ik ondervond klaerlyk dat het de Roomsch-Katholyke en Apostelyke kerk was, welke al deze wonderdaden gedaen had door Apostelyke mannen, die de Pauzen ter voortzetting des Evangeliums gezonden hadden. Een groot getal onzer tegenstrevers bekennen zelven dat, vyf eeuwen lang, onze godsdienst alleen bestaen heeft, hy die zoo vele volkeren tot zich bekeerd heeft. De zesde eeuw zag de bekeering van Engeland door den H. Augustinus, kloosterling dien den H. Paus Gregorius er gezonden had, in de zevende eeuw wierdt Duitschland katholyk door de predikingen des H. Bonifacius, door Paus Gregorius III afgezonden. De HH. Cyrilles en Methodius bekeerden Moravië in de achtste eeuw, en Hongarië en Polonie wierden in de negende eeuw door de HH. Adalbertus, Philigrinus en anderen bekeerd. In de tiende eeuw vervoegden zich Boheme, Moscovië en Frankryk by de katholyke Kerk, door de poogingen van den H. Remigius. Friesland werdt lang te voren door de H. Bonifacius en Willebrordus bekeerd. In de elfde eeuw bekeerde de H. Bruno Pomeranië, de H.

Digitized by Google

Menardus bekeerde Livonië in de twaelfde eeuw, toen Zweden bekeerd werd door Nicolaus Brakpier, die vervolgens Paus werdt, en Pomeranië door de H. Otho. Gedurende de twee laetste eeuwen, zagen wy een groot getal landstreken in Oost- en West-Indië, welke in uitgestrektheid Europa ver te boven gaen, tot het Roomsch-Katholyk geloof bekeerd, en dagelyks gebeuren er nog zulke bekeeringen. Welke zorgvuldigheid ik ook te werk stelde, heb ik toch geen' enkelen heidenschen volkstam kunnen aentreffen, die de Luthersche Kalvinisten of eenige der hedendaegsche nieuwe leeringen aengenomen hebbe. Ik heb ten hoogste maer eenige flaeuwe en wankelende katholyken gevonden, die zulks gedaen hadden alleenlyk om dat zy door vleeschelyke redenen, door liefde tot een losbandig leven, daer toe aengelokt waren. Het was dan beter den Roomsch-Katholyk en Apostelyke Godsdienst te verkiezen, boven alle andere gezindheden van onzen tyd.

VIER-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Dit onderzoek bragt my tot eene andere redenering: Al de Apostelen of apostelyke

Digitized by Google

mannen, welke God verkozen en ter bekeering der volkeren gezonden heeft, hebben van hem de gave ontvangen van groote wonderdaden (of mirakelen) te doen, volgens de beloften die wy hebben: x hoofds. ℣. 7 en 8 van S.t Matt.: *Gaet* zegt de Zaligmaker tot zyne discipelen, *predikt. Geeft de gezondheid aen de zieken, doet de dooden leven, geneest de melaetschen, verjaegt de duivelen, enz. en* (x hoofdstuk, xx ℣. van S.t Marc.): *De apostelen vertrokken zynde, predikten overal; de Heer werkte met hen en bevestigde hunne woorden door de wonderdaden die deze vergezelden.*

De leeraers der hedendaegsche nieuwe gezindheden mogen zich zoo veel zy willen roemen, dat ze van God als hervormers zyner kerk gezonden zyn, zy zullen nimmer door zulkdanige wonderteekenen hunne zending kunnen aentoonen; zy deden nooit geene bovennatuerlyke wonderdaed tot staving hunner leering of zending; zelfs (zegt iemand) zy hebben nooit geen kreupel paerd genezen. Hoe zou ik dan kunnen gelooven hebben dat ze van God gezonden waren, terwyl de Zaligmaker ons vermaent van *ons te wachten van de valsche profeten, die tot ons ko-*

Digitized by Google

men onder de huid der schapen. (Het heilige Schrift en het Evangelie altyd in den mond) *en die inderdaed verscheurende wolven zyn.* (S.t MATT. VII, 15 ℣.); Dit is zoo veel te blykbaerder dewyl met elkander strydig zyn, en tegenstrydige leeringen aenprediken, zoo als Luther en Kalvin deden, want noch de eene, noch de andere konde de waerheid geleerd hebben, noch by gevolg van God gezonden geweest zyn om zyne kerk te hervormen, nademael de eene niet meer bewyzen dan de andere, wegens zyne zending opleverde. Daerom oordeelde ik geene van hen geloofwaerdig te zyn.

VYF-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik onderzocht verder hoe dat die Godsdienstinstellers geleefd hadden, welke zeden zy gehad hadden. Ik vergeleek ze aen die apostelyke mannen, welke de heidenschen tot het Roomsch-Katholyk geloof bekeerden. Goede God! welken afstand zag ik onder hen! hy is zoo groot als die tusschen hemel en aerde. Die apostelyke mannen waren godvruchtige persoonen, die aen God verkleefd, en met groote deugden begaefd waren. Zy waren godvreezend,

Digitized by Google

matig, ootmoedig, ingetogen, zuiver, zy verachtten de aerdsche goederen, vluchtten de wellusten, zochten de eere van God en hadden allen de zaligheid der zielen voor oogen, zoo als de geschiedenis van hun leven en schriften het getuigt. Die ingebeelde Hervormers waren in tegendeel slaven van hunnen buik en der vleeschelyke vermaken, het waren verzakers van hunnen godsdienst, meineedigen, brekers hunner beloften, goddeloozen, hoogmoedige ketters, die alleen voorhielden het geen de zinnen en eene schandige losbandigheid streelde, zoo als hun leven en schriften het zonneklaer bewyzen. Wat was er ooit hoogmoediger, trotscher, verwaender dan Luther en Kalvin, die hunne gevoelens boven de leering der oudheid, hunne uitlegging boven die der HH. Schriften, boven de uitlegging der HH. Vaders en der Roomsche kerk verkozen? Welke schryver heeft ons vuilere schriften overgelaten dan Luthers schriften? Welke werken zyn er goddeloozer en lasterlyker dan Kalvins? De eene en andere hebben hunne buitensporigheden zoo ver gebragt, dat er hunne aenhangers zich over schamen.

Digitized by Google

ZES-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik vond bovendien nog eene gewigtige rede om den Roomsch-Katholyken en Apostelyken Godsdienst boven al andere gezindheden te verkiezen, in de bemerking welke ik deed dat er heden nog vele menschen door den yver voor de zaligheid der zielen verslonden, al de gemakken des levens verwerpen; en aen de eer en weerdigheid verzaken die zy bezitten of regt hebben te hopen; en dit alles om edelmoediglyk de verst afgelegene volkeren op te zoeken, en aen deze Jesus Christus' Evangelie te gaen prediken. Zy onderrigten hen in de grondstellingen des geloofs, en leiden hen tot het Christendom. In hunne edelmoedige poogingen, vreezen zy noch gevaer van lange reizen, noch doorkruisen der vaek onheilbarende zeeën, noch bedreigingen der dwingelanden, noch de schier onvermydelyke dood, welke de wilden hun bereiden. Zy zyn zeker van midden in de gevaren met S.t Pauwel te mogen zeggen: *Ik heb meer werk afgeleid, meer gevangenissen geleden, meer slagen gekregen en menigwerf heb ik de dood van naby gezien.* (2 br. aen de Cor. xi hoodst., 23 ℣.)

Digitized by Google

Die zendelingen zyn Roomsche-Katholyke priesters, en nooit zag men diergelyke wonderdaden door predikanten van andere godsdiensten uitgewerkt worden. Hier besloot ik dat de Katholyken liever door den Geest Gods bestierd waren, dan de anderen; want *niemand kan eene grootere liefde betuigen, dan die, die zyn leven voor zyne vrienden geeft.* (S.t JOANN. XX hoofd., 13 ℣.)

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

De volgende opmerking wekte nogmaels myne bewondering ten hoogsten op: Onder de Roomsch-Katholyken, zag ik een groot aental jonge lieden van begoeden en weeldigen staet, alle gemakken des levens en edele afkomst genietend, ik zag er zelfs uit den verhevendsten adel gesproten, die al de vermaken en wellusten des werelds verfoeiden, om zich vrywillig en in weerwil van duizenderhande tegenkantingen, in arme en strenge kloosters op te sluiten; en dit al met het eenige doel van God te beminnen, en beter hunne zaligheid te kunnen bewerken. Wat ziet men dergelyks in die nieuwe godsdiensten? Zou men niet met moeite, onder hunne predikanten, eenen van buiten-

Digitized by Google

gewoone hooge afkomst vinden? Ik zeg dat niet om te beweeren dat God onderscheid onder de menschen maekt, dewyl wy niet twyfelen mogen, dat de Zaligmaker eenvoudige en onwetende visschers tot zyne Apostels verkoos; doch hier uit besluit ik enkelyk dat, om de wereld zoo edelmoediglyk te verlaten als die kloosterlingen van beide geslachten in de Roomsche Kerk doen, eene byzondere genade van God in hun moet werken, en dat zy van het waerachtig geloof moeten bezield zyn, in 't welk God aen de zynen zulke byzondere genaden mededeelt.

ACHT-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik herinner my in myne jonkheid, twee luthersche predikers te hebben hooren redeneren, over eenen jongeling van zeer goede inborst, die ik wel kende. De eene zei tot den anderen: Voor zoo veel ik van de inborst van dien jongeling oordeelen kan, denk ik dat hy zyn leven in de onthouding en den maegdom zal overbrengen. De andere hernam: Hy zal zeer wel doen, want de onthouding en de maegdom zyn eene groote gift en eene byzondere genade Gods. Dan was ik nog zeer jong en gelykelyk

Digitized by Google

luthersch; ik bewonderde dit antwoord en zei tot my zelven: terwyl onze predikers, hervormers der kerk en predikanten des zuiveren Evangeliums beweren te zyn; als de onthouding en de maegdenstaet eene byzondere gift en genade Gods zyn, hoe geeft God hun die groote genade niet; want men ziet nooit of zelden, dat onkatholyke predikers in de maegdenstaet leven? Waer by komt dan dat God die genade en die gift doet, aen zoo veel paepsche die wy afgodische noemen, en onder welke wy zoo vele maegden en nonnen, zoo vele geestelyken en kloosterlingen tellen, die hun leven in de onthouding en zuiverheid doorbrengen? Hunne Godsdienst moet zekerlyk aengenaem aen God zyn, want al wie wil, kan de onthouding niet bewaren zoo God hem daertoe de genade niet schenkt. (Boek der wysh. viii hoofd., 31 ℣.) Ouder geworden, overwoog ik nog menigmael deze bemerking, en zy werd ook eene der beweegredenen, welke my tot het Roomsch-Katholyke geloof bragten.

Digitized by Google

NEGEN-EN-TWINTIGSTE OVERDENKING.

Ik las verscheidene schryvers, die tegen den Roomsch-Katholyken Godsdienst geschreven hadden, en ik bemerkte dat ze in al hunne bewysredenen het onmogelyke aenwendden, om grondstellingen te bewyzen, welke de Katholyke, ver van te verwerpen, zonder tegenspraek aennemen. Zy roeren nauwlyks aen het geen de Katholyke, als geloofspunten aennemen. By voorbeeld: Zy brengen eene menigte aenhalingen der Schriftuer by, om te bewyzen dat God alléén moet aengebeden, en door Goddelyke diensten vereerd worden; De Katholyken loochenen dat niet; zy gelooven in tegendeel dat het eene zonde van afgodery is, aen wat schepsel het moge wezen, de goddelyke eer te bewyzen. De Hervormers halen vele plaetsen der Schriftuer by, waer het huwelyk als prysbaer voorgesteld wordt. Wat bedoelen zy daerdoor? De Katholyken verwyzen het huwelyk niet; ver van daer, zy rekenen het onder de Sakramenten. Maer hieromtrent houden zy zich by het geen S.t Pauwel aen de Corinthianen zegt: (1 br. vii hoofd., 38 ℣.) *Die zyne dochter huwt, doet wel;*

Digitized by Google

maer die ze niet huwt, doet nog beter. Verder spreken die nieuwsgezinden met lof van Jesus Christus' verdiensten, en van de voldoening waerdoor Hy voor onze zonden geboet heeft; maer wat volgt hier uit? De Katholyken leeren insgelyks dat de verdiensten des Zaligmakers eene oneindige waerde hebben, en dat zyne voldoening voor de zonden der wereld toereikend is. Wat voegen zy daer by? Het geen de H. Petrus zegt (2 Br. I hoofd., 10 ℣.) *Doet meer en meer poogingen, beminde broeders, om uwen roep en uwe uitverkoring door goede werken te verzekeren.* En de H. Pauwel aen de Rom. (viii hoofds., 17 ℣.) *Als wy maer met Hem lyden om met Hem vereerlykt te worden.* De Hervormers pryzen wonderlyk het geloof. Wel, nu, de Katholyken beweren het geen S.t Jakob ons zegt (ii hoods., 24 ℣.) *Gy ziet dan dat de mensch door de werken geregtveerdigd wordt, en niet door het geloof alleen;* en het geen S.t Pauwel ons zegt (aen de Corinth. 1 br. xiii hoofds., 2 ℣.): *Al hadde ik zoo veel geloof als mogelyk is; ja, tot bergen toe te verplaetsen; indien ik de liefde niet hebbe, dan ben ik niets.* Eindelyk zien wy de nieuwe geloofsgezinden tegen het on-

Digitized by Google

gebonden leven van eenige geestelyken uitvaren. Waer toe dient dit? De Katholyken verfoeijen het niet minder dan zy, maer dit belet hen niet van in het grootste getal der geestelyken eene engellyke onthouding en zuiverheid van ziel en ligchaem te bewonderen.

DERTIGSTE OVERDENKING.

Ik bemerkte niet alleen in die zelfde schryvers, maer ook in de predikingen en zoo openbare als byzondere redenvoeringen der predikanten, dat zy met alle geweld de Roomsch-Katholyke Kerk lasteren en hatelyk maken. Ik besloot hier uit dat ze geene goede bewyzen hadden om ze te bestryden; want als men, in het twisten, tot lasterend geschreeuw overgaet, geeft men een gewis bewys van onmagt. De lasteringen zyn bovendien door hunne natuer een zamenweefsel van valscheid en leugentael. Hoe zou het dan mogelyk zyn dat men door tastelyke en overdrevene leugens, de waerheid kon ontdekken? Zie hier eenige voorbeelden van dusdanige lasteringen: De Katholyken aenbidden de Heiligen: zy aenzien den Paus als eenen God; zy stellen meer hoop en

Digitized by Google

betrouwen in hunne eigene verdiensten en in die der Heiligen, dan in die van Onzen Heer Jesus Christus, en duizend andere soortgelyke verdichtsels, die zy ligtelyk zamenweven. Ik kon dus myn geloof niet staven op leugens en tastelyke lasteringen; ik besloot derhalve, zelf de waerheid der zaken na te vorschen, en toen ik de zelve gelukkiglyk gevonden had, wees ik al de nieuwe gezindheden als louter bedrog, van de hand.

EEN-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

In myne jonkheid was ik eens tegenwoordig in eenen scholastieken twiststryd over de Godsgeleerdheid, welke onder de Kalvinisten ontstaen was. Een der toehoorders, meer verlicht dan de anderen, stelde in volle vergadering eene twistrede vóór welke hy als Katholyk voorhiel, en daer zy den leeraer mede praemden. De Kalvinistsche leeraer verbleekte en zweeg eenigen tyd. Dan zeide hy, dat hy eertyds in Engeland zynde, de zelfde zaek aen eenen leeraer voorgesteld had, en dat hy voor antwoord gekregen had, dat dit vraegstuk volstrekt niet kon opgelost worden, en dat

Digitized by Google

men, by gevolg, daer op nooit regtstreeks, aen de Katholyken moest antwoorden, doch dat men de bewysrede door eenen omweg moest afleiden. Dit antwoord verergerde my grootelyks, want het is door geene weifelingen of omwegen, dat men vraegstukken beantwoordt, en tot de kennis der waerheid geraekt. Ik versterkte my zoo in de gedachte dat de onkatholyken geene moeite aenwenden om de waerheid nopens de leerstukken des geloofs, te onderzoeken en te kennen.

TWEE-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Ik maekte nog andere bemerkingen, die my de valscheid deden vermoeden van al de Godsdiensten, die zich van de Roomsch-Katholyke Kerk verwyderen. Ofschoon hunne leeraers de Katholyken onophoudelyk tot de Heilige Schriftuer verzenden; gebruiken zy ze zelven zoo als het hun goed dunkt; nu verwerpen zy gansche boeken, dan vertalen en vervalschen zy de teksten, en leggen ze uit naer hunnen zin, elk volgens de ingeving van zynen byzonderen geest. Al de Roomsch-Katholyken in tegendeel hebben de zelfde vertaling, zy gebruiken allen

Digitized by Google

de zelfde boeken, welke de Kerk, sedert zoo vele eeuwen gebruikt heeft, zonder de Heilige Schriftuer naer willekeur en volgens eigen oordeel uit te leggen, maer volgens de uitlegging der oud-heilige Vaders en der heele Kerk, waer de Zaligmaker van spreekt in (S.t MATTH. XVIII hoofds., 17 ℣.) *Als hy naer de Kerk niet luistert, hy worde onder u als voor ongeloovig en tollenaer aenzien.*

DRY-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Om alles te doorgronden en my zelven te overtuigen, dat ik niets verwaerloosd had, las ik aendachtiglyk den kleinen katechismus van Luther, waer de Hongarische Lutheranen zich hedendaegsch van bedienen. Ik vergeleek hem zorgvuldiglyk met den katechismus van den zelfden leeraer, welke te Wittenberg in den jare 1567 gedrukt werd, en ik vond dat deze in verscheidene hoofdstukken veel verschilde met de eerste uitgaef van den zelven katechismus. Het ware my onmogelyk geweest de bron van zoo een merkwaerdig verschil nategaen, indien ik niet bemerkt hadde dat de hedendaegsche nieuwe geloofsgezinden de hoofdstukken van hunnen Godsdienst naer wel-

Digitized by Google

bevallen wyzigen en veranderen; op de eene plaets leeren zy het geen zy op eene andere doemen, en andere hoofdstukken verschillen van eeuw tot eeuw. Indien iemand aerzelde het geen ik hier nopens deze twee katechismussen voorhoud, blindelyk aentenemen, dat hy de twee uitgaven vergelyke, weldra zal de twyfel verdwynen; de katechismus van Wittenberg werdt in 1701, tot Tirnau in Hongariën herdrukt. In myne reizen doorliep ik later verscheide katholyke landstreken, en nergens vond ik het minste verschil in de leerstukken des geloofs, in tegendeel de volmaekste overeenstemming van leering heerschte overal.

VIER-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Ik ondervond dat er eene groote verschilligheid van gedachten bestond, onder de lieden die de geloofsbelydenis van Augsburg beweren te volgen. Ik schafte er my verscheidene, op verschillende tydstippen gemaekte uitgaven aen: ik vond ze doch zoo verschillig en zoo wanluidend, dat ik de ware uit de valsche niet kon kennen; de leering der luthersche akademiën zelven komen hier in niet overeen. Ik bleef in deze

Digitized by Google

twyfelmoedigheid tot op den dag dat ik my met een aenzienlyk gezelschap in de keizerlyke boekzael van Weenen bevond. De boekbewaerder van H. K. M. toonde ons onder anderen de oorspronkelyke belydenis, welke Melanchton in 1530 Karel den vyfden aengeboden had in de vergadering van Augsburg. Zy is zoo verschillig met de andere uitgaven dat indien deze dien naem niet voerden men ze nooit voor *Augsburgsche belydenissen* zou houden. Ik besloot hier uit dat de lutheraensche Godsdienst, die der Augsburgsche belydenis niet is; maer dat hy er ver van afgeweken is, en ik oordeelde derhalve dat ik hem moest verwerpen. Behalve verscheidene andere redenen, waerom ik my met de oorspronkelyke Augsburgsche geloofsbelydenis niet vergenoegde, was om dat ze verscheidene leugens en openlyke tegenstrydigheden bevat, zoo als de Kardinael Pazman het zeer klaerlyk bewyst in zyn geleerd werk dat voor titel voert: *Kalauz* van bladz. 415 tot 440.

VYF-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Zeer dikwyls overdacht hebbende het geen de Zaligmaker zegt (by S.t Matth. VII hoofds.

Digitized by Google

13 en 14 ℣.) *Treedt de kleine deur binnen; want wyd is de poort, ruim is de baen, welke tot het verderf leiden, en menigen treden er binnen. — Hoe gering is de deur, en hoe nauw is het pad welk tot het leven leidt, en weinig vinden hen!* en (S.t Luk. xiii hoofds., 24 ℣.) *Wendt poogingen aen om de kleine deur binnen te treden;* deze woorden zeer dikwyls overwogen hebbende, zeg ik, zag ik klaerlyk dat de godsdiensten, welke de Roosmch-Katholyke Kerk bestryden, geenszins die kleine deur zyn, welke tot het leven leidt; maer dat zy de ruime poort zyn, welke op het verderf uitkomt; want volgens hen, is het genoeg om tot het eeuwig leven te geraken dat iemand geloove dat hy zalig zyn zal, en dat hy tot de vereerlyking voorgeschikt is. Deze leering is gewis tegenstrydig met die van Christus zelven, welke de Apostelen ons overgeleverd hebben. De gene die hem ondervroeg zeggende: *Goede Meester; wat goed moet men doen om tot het eeuwig leven te geraken?* Kreeg van den Heer voor antwoord: *Indien gy het leven wilt binnen treden, volbreng de geboden.* (S.t Matth. xix hoofds., 16 en 17 ℣.) Maer volgens de leering dier godsdiensten, antwoordt men op die vraeg

Digitized by Google

niet; *Volbreng de geboden;* want zy zeggen dat dit onmogelyk is. Wat antwoorden zy, die nieuwsgezinden? *Indien gy het leven wilt binnen treden, gelooft alleenlyk dat Jesus Christus voor u God den Vaders geboden volbragt heeft.* Van gelyken, inniglyk geraekt door het geen zy aen Sint Petrus hooren zeggen hadden, spraken de Joden: *Broeders, wat zullen wy doen? — Doet boetveerdigheid.* Antwoordde Petrus. (Werk. der Apost. II hoofds., 37 en 38 ℣.) De Zaligmaker zegt zelf (S.t Luk. XIII hoofds., 3 ℣.): *Als gy geene boetveerdigheid doet, zult gy allen te gelyk vergaen.* S.t Petrus zegt nog (werk. III hoofds., 19 ℣.) *Doet dan boetveerdigheid, en bekeert u op dat uwe zonden vergeven worden.* S.t Joannes Baptista begon zyne prediking met deze woorden: *Doet boetveerdigheid..... Maekt dan waerdige vruchten van boetveerdigheid.* (S.t Matth. III hoofds., 2 en 8 ℣.) Maer wat zal de nieuwe leering op deze vraeg antwoorden: Moet men boetveerdigheid doen, en hoe moet men ze doen? zy zal voor antwoord geven: *Gelooft alleenlyk dat uwe zonden u vergeven zyn door Jesus Christus' verdiensten en dat alleen is genoeg.* Ik vraeg hun dan: moet ik hunne

Digitized by Google

schulden vergeven aen die my beledigd hebben, op dat God my myne zonden vergeve? Wat zullen zy antwoorden? niets, ten zy dat het genoeg is te gelooven dat onze zonden vergeven zyn. De Zaligmaker zegt nogtans (S.t MATTH. VI hoofds., 14 en 15 ℣.) *Indien gy de menschen hunne schulden vergeeft, zal uw hemelsche Vader u ook uwe zonden vergeven: — maer indien gy de menschen hunne schulden niet vergeeft zal uw Vader u ook uwe zonden niet vergeven.* Ik vervolg en vraeg of ik door goede werken het eeuwigleven kan verdienen? zy zullen zeggen neen; dat het geloof daer toe genoeg is. De Schriftuer zegt nogtans (II Br. van S.t PETRUS I hoofds., 10 ℣.) *Doet meer en meer poogingen, Beminde Broeders, om uwen roep en uwe uitverkoring door goede werken te verzekeren:* (S.t PAULUS zegt aen de Rom. II hoofds., 6 en 10 ℣.) *Die*, (God) *eenieder naer zyne werken zal beloonen maer;.. vereerlyking, lof en vrede aen allen mensch die het goede doet;* en (I Br. aen de CORINT. III hoofds., 8 ℣.) *Ieder zal belooning naer verdiensten ontvangen.* Ik praem hen en vraeg: kan ik door aelmoezen de straffen afkoopen, die ik door myne zonden verdiend heb,

Google

dewyl de Zaligmaker zegt (S.t Luk. xi hoofd., 41 ℣.): *Geeft aelmoezen van het geen gy hebt, en alles zal in u gezuiverd worden;* en (Dan. iv hoofds., 24 ℣.) *lost uwe zonden door aelmoezen af en uwe onregtvaerdigheden door medelyden met de armen.* Zy zullen door opeengestappelde leugens antwoorden dat dit noodeloos is: gelooft maer dat de Zaligmaker voor u voldaen heeft, en gy zult zonder vlek zyn; gelooft maer dat Jesus Christus voor u gestorven is en gy zult uwe zonden afkoopen; het geloof alleen is hier toe genoeg. Ik vraeg eindelyk voor wat soort van zonden de menschen gedoemd en van de hemelsche vereerlyking beroofd worden: S.t Paulus antwoordt in zynen eersten brief aen de Corinthianen (vi hoofds., 9 en 10 ℣.) *Bedriegt u hier niet: noch overspeelders, noch afgodisten, noch echtbrekers, noch wellustigen, noch grouwelyken, noch dieven, noch gierigaerds, noch achterklappers, noch roovers van een anders goed, zullen erfgenamen van het ryk des Heere zyn.* Maer de nieuwsgezinden antwoorden met hunnen Luther in zyne postille op den 8.sten zondag na H. Dryvuldigheid: *De ongeloovigheid alleen verdoemt.* Daer is de nieuwe baen naer

Digitized by Google

den hemel, wyd en ruim, en derhalve onbekwaem om derwaerts te leiden.

ZES-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Ter gelegenheid van die woordenwisseling over de vraeg of het geloof genoeg is om zalig te worden, zoo als Luther het voorhiel met dezen tekst van den H. Paulus te vervalschen (aen de Rom. III hoofd. 28 ℣.) *Wy moeten bekennen dat de mensch door het geloof geregtvaerdigd wordt;* want hy voegde er valschelyk by *door het geloof* ALLEEN; by deze gelegenheid begon ik te overdenken dat de onkatholyken nog dusdanig bedrog in de andere teksten der H. Schriftuer gebruikten. Ik poogde dan dien twyfel optelossen, en ik bekwam de verzekering van het geen ik verdacht had; want de zelfde Luther op deze reeds aengehaelde woorden van S.t PETRUS komende (in zynen 2 br. I hoofds., 10 ℣.): *doet dan meer en meer poogingen, Beminde Broeders, om uwen roep en uwe uitverkoring door goede werken te versterken.* Luther, zeg ik, laet deze woorden, in zyne vertaling, gansch achter: *door goede werken.* Om dat deze woorden openlyk zyne dwaling bewyzen als hy leert dat de goede

Digitized by Google

werken niet baten ter Zaligheid. By (S.t Matth. xxvi hoofds., 26 ℣. S.t Marc. xiv hoofds., 22 ℣. en S.t Luk. xxii hoofds., 19 ℣.) *Hoc est corpus meum. Dit is myn ligchaem.* Maer om de waerachtige tegenwoordigheid van Jesus Christus ligchaem gansch uit het heilig Sakrament te sluiten heeft het grootste getal der Kalvinisten deze allerduidelykste woorden op de volgende wyze vermond: *Hic est corpus meum. Hier is myn ligchaem.* Om de zelfde rede ziet men (by S.t Joann. vi hoofds., 51 ℣.) in plaets van: *Ik ben het levende brood dat uit den hemel gedaeld is.* Dat men vertaeld heeft: *Ik ben het brood dat levendig maekt* op dat men daer door versta het brood dat wy dagelyks gebruiken. De Roomsche-Katholyken bewyzen het sakrament der biecht niet alleenlyk door den Epistel van (S.t Jakob. v hoofds., 16 ℣.): *Belydt uwe zonden de eene aen de anderen: Confitemini ergo alterutrum peccata vestra;* maer zy bewyzen het ook klaerlyk door (S.t Matth. xvi hoofds., 19 ℣.) en door (S.t Joann. xxii hoofds., 23 ℣.) Om het sakrament der biecht aftewyderen, veranderen de hervormers de woorden van den H. Jakobus: *Confitemini ergo alterutrum peccata vestra.* in de volgen-

Digitized by Google

de: *Confitémini peccata vestra, ad invicem; belydt de zonden welke gy de eene tegen de anderen bedreven hebt.* De H. Paulus zegt tot de Hebreeuwen (XIII hoofds., 4 ℣.) *Dat het huwelyk onder alle zaken geeerbiedigd worde; honorabile connubium in omnibus;* om het huwelyk der priesters te bevestigen en te bewyzen, hebben de nieuwsgezinden vertaeld: *het huwelyk is eerbiedwaerdig onder* ALLEN, *honorabile connubium inter omnes.* Jesus Christus zegt (S.t MATTH. XXV hoofds., 34 en 35 ℣.) *komt, gebenedyde myns vaders,* bezit het ryk dat u van het begin af der wereld bereid is geweest. Want ik heb honger gehad, en gy hebt my gespysd; ik heb dorst gehad, en gy hebt my gelaefd; ik was vreemdeling en gy hebt my geherbergd, enz. Luther heeft in zyne vertaling het woord *want* achtergelaten om dat er uit volgt dat de goede werken verdienstig zyn voor het eeuwig leven. Ik laet nog verscheidene dergelyke vervalschingen onopgemerkt en ik besluit dat de instellers van al die godsdiensten den weg Gods, volgens de waerheid niet leeren; maer dat zy schrifturen naer willekeur smeden, en dat zy de zelve naer hun goeddunken wyzigen en veranderen.

Digitized by Google

Hoe hadde ik dan zedelyker wyze hunnen godsdienst kunnen aenkleven?

ZEVEN-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Hier na begon ik eene soort van verhandeling om de ware kerk van Jesus Christus, van de valsche kerken, door vergelykenis, te onderscheiden. Ik zeide by my zelven: Er is in het christendom eene ware kerk van Jesus Christus. Al de godsdiensten en gezindheden die het christendom verdeelen, nemen dit gezegde aen, uitgenomen de ketters die men *Exspectanten* noemt. Indien er eene Kerk van Jesus Christus is, moet zy met wysheid gesticht zyn geweest; want hy zelf is de eeuwige wysheid; en, dewyl deze Kerk met wysheid gesticht werdt, moet zy gesticht geweest zyn om gedurig te blyven staen volgens de leering van Jesus Christus. *Iedere mensch die dan deze woorden, welke ik uitspreek hoort, en die ze nakomt, zal by een' wyzen mensch vergeleken worden, die zyn huis op den steen bouwd, — En de regen is gevallen en de rivieren zyne gekomen en de winden hebben geblazen en zyn op dat huis neêrgestort, en het is niet gevallen, om dat het op den steen gebouwd was.* (S.t MATTH. VII hoofds., 24 en

Digitized by Google

25 ℣.) Het is van dat huis dat de Zaligmaker spreekt by (S.t MATTH. XVI hoofds., 18 ℣.) *Op dien steen zal ik myne Kerk bouwen, en de deuren der hel zullen tegen haer niet opkunnen.* Als zy zoo onwankelbaer gebouwd is, heeft zy niet kunnen bezwyken of vallen, noch door den regen der verdukkingen, noch door de vloeden der vervolgingen, noch door de winden der ketteryen; zonder dat, zou zy op het zand, en niet op den steen gebouwd zyn. Indien zy niet heeft kunnen bezwyken, dan heeft zy altyd zigtbaer geweest. De Zaligmaker zou ten andere de geloovigen vruchtelocs gewaerschuwd hebben (S.t MATTH. XVIII hoofds., 17 ℣.): *Als hy ze niet aenhoort, zegt het aen de Kerk; zoo hy de Kerk niet aenhoort, houdt hem voor een' afgodist en een' tollenaer.* Hoe zouden de geloovigen iets kunnen zeggen of voorstellen, aen eene onzigtbare Kerk, die niet kan erkend worden? Indien zy zoo al de geloovigen zigtbaer heeft moeten zyn, dan heeft zy na Jesus Christus hemelvaert, door de Apostelen moeten verbreid worden, volgens 's Heeren woorden: *Gaet door gansch de wereld, preekt het Evangelie aen alle schepselen.* (S.t MARCUS XVI hoofds., 15 ℣.) De Apostelen bragten dit gebod getrouwelyk

Digitized by Google

ten uitvoer, zoo als de zelfde Evangelist ons zegt: (xx ℣.) *Zy vertrokken en predikten overal: de Heer was met hen, en bevestigde zyn woord door de mirakelen, die het vergezelden.* Aengezien de Apostelen het geloof overal aenkondigden, en dat de Evangelische waerheid door de gansche wereld gepredikt wierd, zoo moet zy *algemeen* dat is *Katholyk* zyn; indien zy algemeen is, kan deze algemeenheid zonder *éénigheid* niet bestaen. Het is daerom dat er gezeid is: (S.t Joann. x hoofds., 16 ℣.) *Er zal één herder alleen zyn.* (S.t Pauwel aen de Romeinen xii hoofds., 4 ℣.); *één ligchaem;* en (aen de Ephes. iv hoofds., 4 ℣.) *Een zelfde ligchaem en eenen zelfden geest.* Indien de Kerk één ligchaem, éénen geest is, heeft zy één hoofd moeten hebben. Als Jesus Christus dan ten hemel rees, heeft hy éénen Apostel als zienlyk hoofd dezer Kerk moeten laten. Deze moet het hoofd zyn, aen wien alléén Jesus Christus gezeid heeft: (S.t Joann. i hoofds., 42 ℣.): *Gy zyt Simon de zoon van Joannes: Gy zult Cephas genoemd worden, dat is Petrus*; dan (xxi hoofds., 15, 16 en 17 ℣.): *Hoed myne lammeren... weid myne schapen;* en (S.t Matth. xvi hoofds., 18 en 19 ℣.):

Digitized by Google

Ik, ik zeg u dat gy Petrus zyt, en op dien steen zal ik myne Kerk bouwen.... en ik zal u de sleutels van het ryk des hemels geven. Petrus werd dan als zienlyk hoofd van die Kerk aengesteld die Jesus Christus gesticht had; en om dat Petrus niet altyd kon leven en dat de Kerk altyd moest bestaen', volgens de belofte van den Zaligmaker (S.t MATTH. XVIII hoofds., 20 ℣.) *En ziet, ik ben met u tot het einde der eeuwen;* daerom moest hy opvolgers hebben in zyne algemeene herderlyke bediening, en in zyn ambt van leeraer; deze moesten er op hunne beurt anderen hebben. Deze gedurige opvolging van herders en leering, is dan eigen aen de waerachtige Kerk van Jesus Christus. Maer om dat Petrus en zyne opvolgers niet persoonlyk het Evangelie door gansch de wereld konden voortprediken, moesten zy medehelpers in hunne heilige bediening hebben. Het is daerom dat *Hy zelf* (de Zaligmaker) *eenigen* aen zyne Kerk *gegeven heeft* om *Apostels* te zyn, *eenigen* om *Profeten*, anderen om *Evangelisten* en anderen om *Herders* en *Leeraers* te zyn, *op dat zy aen de volmaking der Heiligen, aen de pligten van hun ambt, aen de stichting van Jesus-Christus' ligchaem zouden werken;*

Digitized by Google

ten einde dat wy allen tot de eenheid des zelfden geloofs, tot de maet der jaren van Jesus Christus volkomenheid, zouden geraken, op dat wy niet meer zouden wankelen, als kinderen; en dat wy ons niet door allen wind van leering zouden laten verleiden, door de snoodheid der menschen en hunne listigheid om ons in de dwaling te helpen. (S.t PAUWEL aen de Ephes. IV Hoofds., 11, 12, 13 en 14 ℣.) Eindelyk om dat de Heer ons tot zyne Kerk geroepen heeft, tot het einde waer ons de Apostel PAUWEL toe vermaent (aen de EPHES. IV hoofds., 24 ℣.) *bekleedt u met den nieuwen mensch, die naer het beeld van God geschapen is, in eene ware regtveerdigheid en heiligheid.* De Kerk van Jesus Christus moet *heilig* zyn, dat is, dat hare leering ons tot de heiligheid moet opleiden, en dat zy onder hare kinderen ten minste eenige persoonen moet aenhalen, die in heiligheid uitmunten. Nu, de Kerk, welke de Zaligmaker gegrond heeft en welke de Apostelen op gansch den aerdbodem verspreid hebben, is geene andere dan de Roomsch-Katholyke Kerk. Het is deze Kerk welke de Apostelen Petrus en Pauwel te Rome vestigden en vermenigvuldigden. Haer geloof was het zelfde als dat der Apos-

Digitized by Google

telen, en byzonderlyk dat van S.t Pauwel, die aen de Romeinen schreef (1 hoofds., 12 ℣.) dat het Roomsch Geloof, zyn geloof was. Dat geloof is dan *Apostelyk*. Dat geloof, zoo als hy het in 't zelfde hoofdstuk, 8 ℣., betuigt, werd door gansch de wereld verkondigd. Het is dan *algemeen* of *Katholyk*. Het werd door den Zaligmaker op eenen onberoerlyken steen gevestigd; het heeft dan niet kunnen vallen. Het was ten allen tyde zigtbaer en is zoo nog heden; al de volkeren omhelsden het en verlieten de afgodery. Het is dat geloof, 't welk altyd zyne opvolgende herders had, van S.t Petrus te beginnen tot den tegenwoordig regerenden Paus. Door gansch den aerdbodem volgt het strenglyk de zelfde leering: Het is dan *één*. Het heeft eene ontelbare menigte heiligen van beide kunnen, maertelaers, belyders en maegden. Het leert aen zyne geloovigen den weg der heiligheid, het gebod van kwaed te vlieden en goed te doen. Het is dan *heilig;* het is dan ook het ware Geloof, de ware Godsdienst, de ware Kerk van Jesus Christus. Is het de ware Kerk, zoo is zy alléén en by gevolg, moet zy alléén gevolgd worden.

Digitized by Google

ACHT-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Ten andere, al de kerken, welke tegen de Roomsch-Katholyke in 't algemeen of in 't byzonder tegenstrydig zyn, zyn verschillig onder hen, als wy ze bespeuren onder het betrek der leering en geloofstelling. Zy maken dan niet *ééne* kerk uit. Zy werden door de Apostelen niet aengekondigd, maer verschenen verscheide eeuwen na dien tyd; zy maken dan geene *Apostelyke* Kerk uit. Zy zyn niet *algemeen*, noch in alle plaetsen; zy bestaen maer in weinige landstreken, en maken dus de *Katholyke* of *algemeene* Kerk niet uit. Zy kunnen de opvolging van hunne herders en leering niet hooger dan Luther en Kalvin ophalen; de opvolging hunner herders en leering, hebben zy derhalve van de Apostels niet ontvangen. Zy kunnen niet éénen heiligen aenhalen, die van het getal hunner aenhangers was; zy leeren het kwade niet vlieden, noch het goede doen; in tegendeel beweeren zy dat dit onmogelyk en nutteloos is, zy maken dan geene *heilige* Kerk uit. Zy hebben dus het minste kenteeken niet der ware Kerk van Jesus Christus. Gevolgelyk moeten zy allen gelyk, en elk in het byzonder verworpen worden.

Digitized by Google

NEGEN-EN-DERTIGSTE OVERDENKING.

Het gebeurt niet zelden in eenige woordenwisseling, welke tusschen de Roomsch-Katholyken en hunne tegenstryders nopens een' of anderen tekst der H. Schriftuer ontstaet, dat men niet vraegt of den boek der schriftuer, uit welken men den tekst neemt, regelmatig, of de vertaling goed en waeragtig zy; men vraegt alleenlyk, welke de ware zin en de goede uitlegging is van den tekst, welken men aenhaelt. De Roomsch-Katholyken leggen hem uit volgens den geest der eerste Kerk, en der oude Heilige Vaders. De onkatholyken verzinnen nieuwe uitleggingen niet alleen tegenstrydig aen de uitlegging der eerste Kerk, en der oude Heilige Vaders, maer zelfs gansch verschillig onder elkander; dit alles zoo als hun byzondere geest het hun ingeeft. In diergelyke gevallen arzelde ik zeer dikwyls; want ik zag niet aenstonds, welke dier uitbreidingen en uitleggingen, ik voor goed moest houden; doch als ik de zaek wat nauwkeuriger onderzocht, zag ik dat ik de voorkeur moest geven aen 'heel de eerste Kerk en aen de heilige oud Vaders: ten eerste om

Digitized by Google

dat het algemeen vermogen der gansche eerste Kerk, doorslaende is tegen het byzonder en nieuw gezag, welk het ook zy; ten tweede om dat die Heilige Vaders in het onderzoek der waerheid, de heiligheid des levens en de strengheid der leering, ver boven alle gelykstelling met de lichtgeestigheid der hedendaegsche nieuwsgezinden zyn. Deze hebben inderdaed maer geringe wetenschappen, zoeken maer de losbondigheid, en onteeren de Kerk. Daer by zyn de Heilige Vaders nog nader aen den tyd der Apostelen, eenigen hebben ter zelver tyd geleefd, anderen zyn hen onmiddelyk opgevolgd; zy hebben dus meer licht wegens den waren zin der Heilige Schriftuer kunnen ontvangen, dan de hedendaegsche nieuwsgezinden kunnen hebben. De uitlegging dier Heilige Vaders heeft eindelyk gegeven geweest, eer dat er ooit de minste woordenwisseling tusschen Katholyken en onkatholyken bestaen had, zoo hebben die Heilige Vaders de Schriftuer zonder den minsten belanghebbenden drift uitgeleid. De hedendaegsche nieuwe geloofsgezinden laten zich in tegendeel innemen, ten voordeele van de eene of andere zyde der tegenpartyën, en zy poogen de Schrif-

Digitized by Google

tuer naer hunnen byzonderen zin te plooijen, of, om my beter uit te drukken, zy wringen ze met kracht en geweld naer hun gevoelen, in plaets van hunne eigene leering naer die der H. Schriftuer zelve te schikken.

VEERTIGSTE OVERDENKING.

Op dat de zaek klaerder worde, zullen wy ze door een voorbeeld ophelderen: Nemen wy voor tekst deze woorden van den Zaligmaker: *Hoc est Corpus meum; dit is myn ligchaem.* De Katholyken nemen deze woorden in hunnen eigenen en volmaekten zin om dat de uitbreiding en uitlegging der oude Heilige Vaders, en der gansche Kerk van haren oorsprong af, dusdanig geweest is. De onkatholyken verwerpen dien zin zonder andere rede, dan de eigenzinnigheid van hun byzonder verstand. De Luthersche verstaen boven dien die woorden zoo, en de Kalvinisten anders; de Zwingelsche weêr op eene andere wyze, en de Arianen nog anders; zoo moet niemand andere palen aen zyne uitleggingen stellen dan deze welke zyn byzondere geest hem doet uitvinden. Op welken van al die byzondere geesten hadde ik my dan

Digitized by Google

mogen betrouwen? en met welke uitlegging hadde ik het moeten houden? Dit alles wel overwogen, oordeelde ik dat ik den eenen niet meer dan den anderen moest gelooven, dewyl ik den eenen geene betere beweegredenen dan den anderen zag aen den dag brengen. De waerheid is altyd *één;* de dwaling is dubbel en zonder regtzinnigheid; ik had dus liever in dit stuk, de leering des Katholyken geloofs te volgen, om dat zy de zekerste was.

EEN-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Om de waerheid die ik zocht wel te doorgronden, besloot ik de vermaerdste schryvers van beide kanten te lezen, om te ontdekken hoe hunne leering, met die der oude Vaders van de eerste Kerk, zou overeenkomen. Ik las een groot getal boeken, welke door katholyken van verschillige volkeren en landen opgesteld waren: Spaensche, Italiaensche, Fransche, Belgische, Engelsche, Duitsche, Poolsche en Hongersche; en ik zag dat ze allen overeenkwamen met de Heilige Vaders en onder elkander, in al de zaken welke het geloof betroffen. Het geen my regt wonderbaer voorkwam, was dat de scholastieken, ofschoon zeer verschillig van

Digitized by Google

denkwyze over vele andere voorwerpen, nogtans allen het zelfde leeren en beweeren, zoodra het op een punt des geloofs aenkomt. Dit bemerkte ik nog in de schriften der oude Vaders, alhoewel zy in verschillige tyden en in verafgelegene plaetsen geschreven hadden; zoo als Ignatius en Chrysostomus te Antiochië; Athanasius en Thelesphorus te Alexandrië; Proclus te Konstantinopelen; Gregorius en Basilius in Kappadotië; Justinus te Athene; Dionisius te Corinthe; Ephrem in Syrië; Cyprianus, Optatus en Augustinus in Afrika; Epiphanus in Chypren; Ambrosius in Italië; Irénéus in Frankryk; Orosus en Isidorus in Spanje; Beda in Engeland; enz. Ik vergeleek dan de schriften der HH. Vaders met de hedendaegsche onkatholyke schriften, en ik vond deze zoo ver van de leering der anderen afgeweken, dat het onzeggelyk is. Ik onderzocht dan of er eenig betrek tusschen de gevoelens dier onkatholyke schryvers bestond, en ik zag zeer klaerlyk het eindeloos verschil dat onder hen bestaet, wegens de hoofdstukken des geloofs. De Kalvinisten stryden niet alleen tegen de Lutheranen; en de Lutheranen, op hunne beurt, tegen de Kalvinisten; en de

Digitized by Google

eenen en anderen tegen de Puritanen, de Arianen en de Herdoopers; maer persoonen die het zelfde huis bewoonen, stryden onder hen over vraegstukken des geloofs. Het geloof der strengere Kalvinisten is anders als dat der onbestendigere. De Remontranten hebben dit gevoelen, de tegen-Remontranten hebben een ander. Deze leeren en beweeren het geen de Presbyterianen niet aennemen. Wat de Lutheranen aengaet: andere leerstukken te Wittenberg, andere te Lansberg, andere in Zweden, andere in Hongarië, andere in Brandenburg, andere in Engeland. Wat meer is: De Lutheranen volgen in deze eeuw eene leering die zy in de vorige niet aennamen. Zy geloofden en leerden anders in den beginne van het Lutherdom, dan zy later deden. Welke rede zou ik dan, op den dag des oordeels kunnen aenbrengen hebben, indien ik liever dan de groote mannen der katholyke Kerk, bykans nietige lieden zou aengekleefd hebben, die in klein getal, min wys en min deugdzaem zyn, en die onder hen zoo verdeeld zyn? Ik oordeelde dus dat ik deze moest verlaten om de eersten aen te kleven.

Digitized by Google

TWEE-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Maer al hadden de heilige Vaders hier niets van gerept, nog waren er gedenkteekens en oudheden, welke my de waerheid des Roomsch-Katholyken Geloofs kenbaer maekten, verzekerden en aentoonden. Ik begon inderdaed de oude kerken natespeuren, de kiezingen der keizers en koningen met de plegtigheden hunner hulding, de oude keuren der keizers en koningen, de gebruiken en wetten der oudste hoogescholen, de bekeering der volkeren tot het christendom, de opschriften in steen gesneden, al de geschiedenissen en de jaerboeken van alle eeuwen, sedert de geboorte van den Zoon Gods; al de merkwaerdige daden van alle tyden sedert dat het christen geloof zich begon te ontwikkelen; de jaerboeken die de vrome daden der Heiligen vermelden; ik overliep de luisterlykste Feestdagen in het jaer, welke zelfs by de onkatholyken in gebruik zyn: zoo als de Zondag, de Quadragesima, de Quinquagesima, de Sexagesima, de Septuagesima, Paeschen, Quasimodo, de Zondag van *Jubilate*, van *Cantate*, van *Rogate*, enz. Al deze zaken

Digitized by Google

zeiden my luidkeels, dat er in het christendom nooit andere godsdienst zoo sterk gevestigd geweest was, als de Roomsch-Katholyke Kerk. Ik had dan overtuigende redenen om my van de oudheid niet te verwyderen, en om al de nieuwigheden die nauwlyks het licht zagen, te verwerpen.

DRY-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Achtien eeuwen zyn heen gevloden, gedurende welke de Roomsch-Katholyke Kerk door heidenen en afgodisten aengerand werd, door wreede dwingelanden, door Mahomethanen, scheuringen en verscheide ketteryen; en zy is niet ten onder gebragt; zy praelt nog heden vol kracht, onoverwinbaer en voorspoedig; zy vermenigvuldigt en breidt zich, zelfs nog dagelyks meer en meer uit. Vele verschillige ketteryën, integendeel, schoon zy in hunnen oorsprong zeer magtig schenen, en als stroomen over de landen vloeiden, zyn verdwenen, vergaen en gansch vernield. Dusdanige waren de ketteryën der Manicheën, der Donatisten, der Pelagianen, der beeldstormers, en menigvuldige andere. Ik heb hier uit besloten, dat de Katholyke Kerk door Jesus Christus op den

Digitized by Google

steen gegrond was, dat zy het was daer de zelfde Zaligmaker van voorzeid had, dat *de deuren der Hel tegen haer niet zullen opkunnen.* (S.t MATTH. XVI hoofds., 18 ℣.); en ook dat al de afwykende gezindheden door de handen der menschen op het zand gebouwd waren; dat de regen viel, dat de rivieren overstroomden, dat de winden bliezen, dat zy op die gezindheden nederstortten, dat zy omverploften en dat de vernieling buitengemeen was; wat meer is, dat zy zich elkander vernietigden; en dat die welke heden bestaen, met den tyd het zelfde lot zullen ondergaen, naer de woorden van den Zaligmaker (S.t MATTH. XV hoofds., 13 ℣.): *Alle plant welke myn hemelsche Vader niet zal geplant hebben, zal uitgerukt worden.* Ik verkoos dan het huis, dat op eenen onwrikbaren steen gegrond is, binnen te treden; liever dan dat, 't welk op het zand gebouwd is en in puin staet te vallen.

VIER-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Ik bespeurde dikwyls met groote aendacht de boekzalen zoo der katholyken als der onkatholyken; in die der katholyken bemerkte ik dry soorten van boeken, wel-

Digitized by Google

ke in zoo vele zeer uitgestrekte afdeelingen gerankschikt waren. Ik vond het minste speur dezer boeken niet in de onkatholyke bibliotheken. De eerste afdeeling dier katholyke boeken had voor opschrift: *levens der heiligen en heilige;* er was er een zeer groot aental uit alle levensstaten. Men zag er onder anderen, eene ontelbare menigte heilige maegden, men bemerkte er nog de geschiedenis van heilige weduwen, bisschoppen, kluizenaers, kloosterlingen, nonnen, martelaers, apostelyke mannen, heilige koningen en andere heilige belyders. Elk leven behelsde hunne wondervolle en heldhaftige deugden, hunne schuldeloosheid, de heiligheid van hunne zeden, hunne godvrucht, hunne liefde tot den evenmensch, en al de volmaektheden des christen' levens. Ik bedocht en overdocht ernstig het geen ik zag, en in myne ziel werd ik overtuigd, dat de Godsdienst, in welke zoo vele deugdzame persoonen waren, noodzakelyk de ware Godsdienst moest zyn; want wy lezen (S.t Matth. vii hoofds., 18 en 19 ℣.): *Een slechte boom kan geene goede vruchten voortbrengen..... het is dan aen hunne vruchten dat gy ze zult kennen.* Ik redeneerde

Digitized by Google

derhalve op de volgende wyze: Indien het waer is dat die heilige persoonen in het Roomsch-Katholyke geloof leefden en stierven, ik moet er uit besluiten dat dit geloof waerachtig is.

De tweede afdeeling der boeken daer ik van spreek, heeft voor opschrift: *Geestelyke boeken*. Zy waren vol van de allerzaligste leering, nopens de oefening der deugden en christene volmaektheid. Zy handelden over de navolging van Jesus Christus, over de verachting en ydelheid der wereld, over God en den evenmensch, over de liefde tot de vyanden, de vergeving der beledigingen, de regtzinnige ootmoedigheid, de kuischheid, de zuiverheid van ziel en ligchaem, de overgeving aen den goddelyken wil, de overdenking der vier uitersten des menschen, de overgrootheid der zonden, de oefening der godvrucht en van al de deugden.

De derde afdeeling had voor opschrift: *Zedekundige Godgeleerden*. Deze handelen wydloopig over het volbrengen der goddelyke geboden en wetten; over de terugeving van een anders goed, welk men onregtvaerdiglyk zou bezitten; over de vergoeding

Digitized by Google

der schade, welke men een ander mogte aengedaen hebben; over het gebruik der Sakramenten en wat vereischt wordt om ze aen te dienen, met één woord van al de zaken, welke het gewetensbestuer aengaen.

Wat nu de boekkassen der onkatholyken betreft, ik kon er niet vinden, dat die heilvolle wetenschappen betrof. Geene levens van *hunne heiligen of heilige*, om dat zy geene hebben. Geene *geestelyke boeken*, om dat hunne boeken niets behelzen, dat tot de christelyke volmaektheid leidt, waervan de naem hun zelfs onbekend is. Geene *Navolging van Jesus Christus* om dat zy deze als onmogelyk aenzien. Geene *oefening der deugden* noch goede werken, welke zy nutteloos achten om tot het eeuwig leven te geraken. Geene *kuischheid* noch onthouding, waer van de naem alleen, hen verschrikt. Geene *boetveerdigheid* te doen, dewyl zy leeren dat het genoeg is, om zalig te worden, te gelooven dat de Verlosser voor onze zonden by den Aleeuwigen Vader voldaen heeft. Zy hebben ook geene *zedekundige Godsgeleerdheid*, dewyl zy beweeren dat men de geboden Gods niet kan onderhouden, dat alle zonden even gruwelyk zyn, dat de zonden der uit-

Digitized by Google

verkorenen by God voor geene zonden geteld worden, en dat niemand zal verdoemd zyn ten zy voor de zonde van ongeloovigheid; voeg hier nog verscheidene dergelyke zaken by, welke het vleesch en bloed hun ingeven; welke de hemelsche Vader hun niet ingeboezemd heeft, en welke geene instellingen zyn van het geestelyk leven; maer van een stoffelyk en beestig leven; van een ongebonden leven, dat de teugels viert aen den toomloozen moedwil der vrygeestigheid en ongebondenheid.

VYF-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Ik maekte ook eene vergelykenis tusschen hunne vergaderingen (Byzonderlyk die waer men de belydenissen van Augsburg, Zwitserland, Geneven en Engeland, maekte), en tusschen de oude algemeene kerkvergaderingen der Roomsch-Katholyke Kerk. Maer welke vergelykenis konde ik tusschen het licht en de duisternissen maken? Het gebruik is van in de algemeene kerkvergaderingen der Katholyken, de Bisschoppen der gansche wereld, de wysste godsgeleerden van alle volkeren, de afgezanten der Keizers en Koningen uit te noodigen; men behandelt er de

Digitized by Google

zaken met veel wysheid en rype overweging; men beslist er de geschillen door eene plegtige uitspraek, en de instellingen worden door de algemeene aenneming der geloovigen bekrachtigd. De kerkvergaderingen duren zeer lang, somwylen verscheide jaren, op dat de onderhavige punten beter behandeld, ontwikkeld, doorgrond zouden zyn, want eens wel doorgrond en bepaeld, laten zy geen twyfel meer over. — Wat kan men zeggen van de nageäepte vergaderingen der tegenstryders? Nemen wy tot voorbeeld de vergadering van Augsburg, waer de belydenis van dien naem het bestaen ontving. Deze die de vergadering zamenstelden waren in zeer gering getal; zy hadden naeuwlyks oppervlakkige kennissen der godsgeleerdheid; zy bedachten hunne vermaerde geloofsbelydenis met haeste, en voltooyden dezelve terloops, in eene kroeg; Geen vreemd volk deed zich daer bemerken, ten zy eenige Duitschers, die reeds door droevige vooringenomenheden bezield waren, hoogmoedige geesten die aen wellusten en ongebonden leven verslaefd waren. Weinige steden of mogendheden hebben deze belydenis aengenomen, het grootste deel

Digitized by Google

verwierp de zelve, en zy zyn verscheide malen gewyzigd en veranderd geworden. Toen ik nu van beide kanten al deze zaken wel onderzocht had, werd het my onmogelyk, van, tot verklaring des geloofsgeschillen, het oordeel der katholyke kerkvergaderingen niet te stellen en te verkiezen, boven de roekelooze besluiten der onstuimige vergaderingen daer ik zoo even van gesproken heb.

ZES-EN-VEERTIGSTE VERDENKINGO.

Het geweten der katholyken en dat der onkatholyken, dienden tot onderwerp aen deze overdenking. Het geweten is eene werking des verstands of der rede, welke ons voorhoudt of waerschuwt dat eene zaek georloofd of ongeorloofd is, en by gevolg, dat men ze moet doen of laten. Het geweten is dan de onmiddelyke en naeste regel van den wil. Dit eens aengenomen zynde, zien wy nu welke de regels zyn, die den wil bestieren volgens de leering der katholyken, en die der onkatholyken.

Zie hier de regels van den wil, volgens de leering der katholyken:

1. Men moet alle slach van zonden vlugten, met de hulp Gods; het ligt in den vryen

Digitized by Google

wil des menschen, te zondigen of niet te zondigen.

2. Alle doodzonde verdient de eeuwige straf, en eene zonde alléén van dit slach, is genoeg om verdoemd te zyn.

3. Men mag niet zondigen om welke rede het ook moge wezen; dermate dat het beter is duizend mael te sterven dan ééne zonde alléén te bedryven, hoe klein zy ook zy.

4. Men zal over de geringste zonde aen God rekenschap moeten geven, alware het maer over een ydel woord.

5. De zonde van onregtvaerdigheid wordt niet vergeven, ten zy men het gestolen goed terug geve.

6. Na dat men eene doodzonde bedreven heeft, blyft er maer de hel of de boetveerdigheid over.

7. Er is geen loffelyk bovennatuerlyk werk of het verdient de bovennatuerlyke genade en derzelver vermeerdering.

8. Men moet dan in de biecht alle doodzonden belyden aen eenen priester die de magt heeft om ze te vergeven, enz.

Laet ons nu zien welke regelen de leering der onkatholyken, aen het geweten voorschryft.

Digitized by Google

1. Het is onmogelyk de geboden Gods te onderhouden; men kan ze niet volbrengen.

2. Een ieder moet gelooven dat hy zalig en uitverkoren is.

3. God rekent geene zonden aen, aen al wie dit geloof heeft.

4. De mensch wordt slechts over zonden van ongeloovigheid veroordeeld.

5. De goede werken zyn niet verdienstig by God voor het eeuwig leven.

6. Het is niet noodig boetveerdigheid over onze zonden te doen, 'wyl Jesus Christus door zyne dood en bloed, reeds voor ons voldaen heeft.

7. Het is in onze magt niet de zonden te vermyden.

8. Niemand is verpligt zyne zonden te belyden, het geloof alléén is genoeg ter zaligheid, enz.

Men zie en onderzoeke nu welk geweten men zich nopens dit laetste grondstelsel zal vormen, om het kwade te vlugten en het goede te doen. Daer de regels der katholyke leer alleenlyk strekken tot het oefenen van het goede en het vlugten van het kwade; doelwit dat men bereikt met die regels te volgen. Ik was dan overtuigd dat het beter

Digitized by Google

was voor de rust myns gewetens, de regels der katholyken te volgen en na te leven.

ZEVEN-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Het geen my grootelyks mishaegde in de predikanten der hervorming, is dat ze in al hunne preken heviglyk uitvaren *tegen* de katholyken. Het zyn byzonderlyk hunne plegtigheden en gebruiken die zy beschimpen, daer zy ligtiglyk glyden over de gewigtigste punten van hunne godsdienst, welke de noodzakelykste ter zaligheid zyn. Men kan onder anderen opmerken dat zy het geringste merkteeken des pristendoms niet hebben; zy zyn magteloos om het H. Sakrament in te wyden; zy hebben geene magt om de zonde te vergeven; in dit alles bestaet nogtans de eigenschap der priesterlyke waerdigheid. Hier uit volgt dat het hervormde volk grovelyk door zyne leeraers bedrogen wordt, wier schalkheid hunne geloofsgenooten wys maekt, dat zy het ligchaem en bloed van Jesus Christus onder twee gedaenten ontvangen, wyl zy het, by gebrek aen priesterlyke magt, onder geene hoegenaemde gedaente ontvangen, maer alleenlyk brood en wyn, en anders niet. Die leeraers maken

Digitized by Google

ook hunne aenklevers diets, dat zy maer voorhouden het geen de Kerk en de oud heilige Vaders voorhielden; en dit is even volstrekt valsch, zoo als zy het in hun gemoed wel bekennen. Zy leeren aen de hunnen niet van de zonden te vlieden, noch van boetveerdigheid te doen over de genen die zy bedreven hebben; zy sporen hen niet aen om als goede christenen te leven volgens de leering en het voorbeeld van onzen Zaligmaker.

ACHT-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Toen ik by de Katholyken was, onderzocht ik welke, naer hun oordeel, de flouwe en ongebonden katholyken waren. Ik ondervond dat ze onder dat getal die genen tellen, die de geboden Gods niet onderhouden, die zich niet toeleggen om goede werken te doen, die de biecht en de boetveerdigheid vlugten en verwaerloozen, die het H. Sacrificie der Mis niet bywoonen, die de zinnelyke vermaken zoeken, die de vastendagen niet onderhouden, enz. Dan wendde ik de oogen tot de onkatholyken, en ik zag er dat de gene die deze instellingen verzuimen en verachten, voor godvruchtige her-

Digitized by Google

vormden en ieverige evangelieschen gehouden worden. Ik besloot hier uit dat de slechtste Katholyken ten minste zoo goed zyn als de beste Hervormden en Evangelieschen. Ik werd bevestigd in deze gedachte die ik eertyds gehoord had: van den slechtsten der Katholyken wordt men een goede Lutersche; van den ergsten Lutherschen, wordt men de beste Kalvinist; van den ergsten Kalvinist, de beste Ariaen; van den ergsten Ariaen, de beste Mahometaen.

NEGEN-EN-VEERTIGSTE OVERDENKING.

Wat nog tot myne bekeering hielp, was dat ik nooit opmerkte dat één enkele katholyk tot de onkatholyken overgegaen was, om heiliger te leven; maer alleenlyk uit liefde der vleeschelyke vryheid om een ongebonden leven te leiden. Dat ik nooit eenen kloosterling of priester zyn geloof zag afzweeren wiens eerste zorg niet was den maegdenstaet te vlugten. Ik bemerkte in tegendeel, dat de genen, die van onkatholyk Roomsch-Katholyken werden, persoonen waren die godvrugtig en vurig, ieverig en stigtelyk waren, dat verscheide

Digitized by Google

onder hen de wereld verlieten om zich volstrekt aen God en het kloosterlyk leven te wyden. *Zoo is het dat alle goede boom goede vrugten voortbrengt, en alle slechte boom, slechte vruchten.* (S.t MATTH. VII hoofds., 17 ℣.)

Dit verwonderde my zeer: Alhoewel er buiten de noodzakelykheid van het geloof, zoo vele teksten van de heilige Schrift zyn wegens de noodzakelykheid der liefde, der aelmoezen en andere goede werken, zoo leeren de onkatholyken nogtans, dat het geloof alléén voor de zaligheid genoeg is, ofschoon dit zich nergens in de heilige Schriftuer bevindt. Alhoewel de H. Schrift deze getuigenis ten voordeele des geloofs geeft: *Abraham geloofde het woord Gods, en zyn geloof werd hem ter verregtveerdiging toegerekend* (aen de ROM. IV hoofds., 3 ℣.) De Schriftuer zegt het zelfde van de hoop: *De menigte der pynen is voor den boozen geschikt; maer de bermhertigheid zal den genen omringen, die in den Heer hoopt*, (XXXI Psalm, 13 ℣); *behoed de genen die in U hopen, verklaer uwe bermhertigheden;* (XVI Psalm, 7 ℣.); *Nu, deze hoop is niet ydel* (aen de Rom. V hoofds., 8 ℣.); *En die deze hoop in zich heeft zal heilig worden, zoo als God zelf heilig is* (1 Brief van JOANNES

Digitized by Google

III hoofds., 3 ℣.) Zy zegt het ook van de liefde: *Vele zonden zyn haer vergeven* (aen Magdalena), *want zy heeft veel bemint* (S.t LUK. VII hoofds., 47 ℣); *De liefde overdekt de menigte der zonden* (1 Br. van S.t PETRUS IV hoofds., 8 ℣.); van het volbrengen der goddelyke geboden: *Indien gy het leven wilt binnen treden, onderhoud de geboden* (S.t MATTH. XIX hoofds., 17 ℣.); Van de andere goede werken: *Indien gy wel doet, zult gy er de belooning niet van ontvangen?* (Boek der Genesis IV hoofds., 7 ℣.) *De genen die wel zullen gedaen hebben, zullen ze* (de graven) *verlaten om tot het leven te verryzen* (S.t JOAN. V hoofds., 29 ℣.); *Komt gebenedyde myns Vaders, bezit het ryk dat u van den beginne der wereld bereid is geweest; want ik heb honger geleden en gy hebt my eten gegeven; ik heb dorst geleden, en gy hebt my gelaefd; ik was vreemdeling, en gy hebt my geherbergd; enz.* (S.t MATTH. XXV hoofds., 34 en 35 ℣.); van de boetveerdigheid: *Indien gy geene boetveerdigheid doet, zult gy allen te gelyk vergaen.* (S.t LUK. XIII hoofds., 5 ℣.); van de bermhertigheid: *De bermertigheid en de waerheid voldoen voor de euveldaden* (SPREEKW. XVI hoofds., 6 ℣.); *gelukzalig de bermhertigen, om dat zy bermhertigheid zullen*

Digitized by Google

verwerven. (S.t MATTH. v hoofds., 7 ℣.) Van de aelmoes: *Om dat de aelmoes van alle zonden en van de dood verlost* (TOB. IV hoofds., 11 ℣.); *Geef almoezen van het geen gy bezit en alles zal in u zuiver zyn.* (S.t LUK. XI hoofds., 41 ℣.); Van het vergeven der lasteringen: *Vergeef, en* u *zal vergeven worden* (S.t LUK. VI hoofds., 37 ℣.); *Indien gy aen de menschen hunne misdaden vergeeft, uw hemelsche Vader zal u ook uwe zonden vergeven.* (S.t MATTH. VI hoofds., 14 ℣.)

Ik oordeelde en besloot dan dat het beter was de leering der Katholyken te volgen, om dat, schoon zy de noodzakelykheid des geloofs tot de zaligheid daerstelt, zy er noch hope, noch liefde, noch andere deugden uitsluit. Want zoo als S.t PAUWEL aen de Corinthianen zegt (1 Br. XIII hoofds., 13 ℣.): *Nu deze dry deugden: geloof, hoop en liefde blyven;* (ibid. 2 ℣.) *Al hadde ik alle mogelyke geloof; ja, tot bergen te verplaetsen, ik ben niets indien ik de liefde niet heb.* Indien men al deze waerheden bekent, zoo als men ze moet bekennen, zoo moet *het geloof alléen* niet genoeg zyn ter zaligheid. Het is dan gelyklyk valsch te zeggen, dat de andere goede werken tot de zaligheid niet noodig

Digitized by Google

zyn. Het is eindelyk eene valscheid te beweeren dat al onze goede werken zonden zyn, aengezien de zonden de zaligheid beletten en tot het eeuwig verderf leiden.

VYFTIGSTE OVERDENKING.

Ik bemerkte dat verscheide onkatholyken, hoe wel zy anders sterk aen hunne gezindheid verkleefd waren, zich op het einde hunner dagen bekeerden, en in het Roomsch Katholyk geloof begeerden te sterven. In tegendeel zag ik nooit één Katholyke, die in een' anderen godsdienst begeerde te sterven; want het is byzonderlyk op het doodbed, dat de oogen van den geest open gaen en klaerlyk zien al het gene de zaligheid der ziel betreft. Wat my aenging ik besloot te leven gelyk ik verlangde te sterven. Daerom besloot ik zoodra mogelyk het Katholyk Geloof te omhelzen; want de dood is even zeker, als deszelfs komst onzeker is. Voeg daer by dat de Katholyken aen welken ik myne bekeering aenkondigde, my verzekerden dat, indien ik moest verloren gaen voor *het* Katholyk Geloof omhelsd te hebben, zy bereid waren in het laetste oordeel voor my te verantwoorden en de eeuwige straffen te

Digitized by Google

ondergaen. Ik kon zulke waerborgen by de leeraers der andere godsdiensten niet vinden. Ik besloot er uit dat het Roomsch-Katholyke geloof sterkere gronden had, dan al de gezindheden die er zich van verwyderen.

Digitized by Google

SLUITREDE

OF OPLOSSING DER BEWEEGREDENEN OM WELKE MEN HET ROOMSCH-KATHOLYKE GELOOF MOET VERKIEZEN EN OMHELZEN, LIEVER DAN AL DE ANDERE GODSDIENSTEN DIE HEDEN HET CHRISTENDOM VERDEELEN.

AEN DE NIEUWGEZINDEN.

Denkt niet, beminde vrienden, dat ik onbedacht de valscheden en leugens van uwe gezindheid verlaten heb, om de Roomsch-Katholyke Godsdienst te omhelzen, of dat ik daer toe aengelokt ben geweest door de ydele hoop van eenig voordeel. Neen; de liefde myner zaligheid heeft er my alleen toe genoopt, na dat ik alles rypelyk overdacht had. Dit hebt gy ondervonden aen de beweegredenen, welke ik gehad heb en welke ik hier kortbondiglyk ga herhalen.

Ik behoorde eertyds tot uwe godsdienst door eene valsche overtuiging die gy evangelisch noemt. Ik heb ze verlaten en ben Roomsch-Katholyk geworden, om de volgende redenen:

Digitized by Google

1. Gy beweert, gy Lutheranen en Kalvinisten, eenen evangelischen staet te kunnen daerstellen; dit scheen my onbegrypelyk. Daer gy het niet eens zyt nopens verscheide gansch tegen elkander strydende hoofdstukken des geloofs, kon ik nooit verstaen dat uwe godsdiensten, welker leering gansch verschillig is, dat deze, zeg ik, met het Evangelie zouden overeenkomen. Twee zaken, welke verschillig onder elkander zyn, kunnen niet gelyk zyn aen eene derde. Het licht der rede leert ons dat duidelyk.

2. Indien de eene of andere dier twee Godsdiensten gelykvormig aen het Evangelie, en by gevolg evangelisch is, by voorbeeld de Luthersche; om te bewyzen dat zy evangelisch is, zou zy redenen moeten kunnen aenhalen, welke de andere niet zou kunnen gebruiken, om te bewyzen dat zy het is, en *vice versâ*. Maer niemand van u kan zulke redenen tegen zynen tegenstrever aenhalen. Ik had dan ook geene rede om liever Luthersch dan Kalvinist, of liever Kalvinist dan Luthersch te zyn; en ik had er geene om te denken, dat de eene onder ulieden eer evangelisch zou zyn dan de andere.

3. Ik vond geene stellige reden om welke

Digitized by Google

het Lutherdom zich uitsluitelyk *evangelisch* zou noemen, noch om welke Kalvins godsdienst zich den naem van *hervormde kerk* zou aenmatigen. Ik vond er gelyklyk geene, om welke de Herdoopers, de nieuwe Arianen, de Unitaristen enz. niet eveneens het regt zouden hebben om dien eertitel te nemen. Want het Lutherdom en de Kalvinistsche godsdienst hebben geene bewysreden, welke deze met het zelfde regt, te hunnen voordeele niet kunnen gebruiken. Neen, gelykerwys er niet meer rede voor de Lutherschen en de Kalvinisten, dan voor de Herdoopers, de Arianen en al de andere gezindheden is (de Lutherschen en de Kalvinisten weigeren aen de anderen die nieuwe eertitels), zoo ook hebben de Lutherschen en de Kalvinisten geen hoegenaemd regt, om zich *Evangelischen*, of leden van den *Hervormden Godsdienst* te noemen, dit is waer in den grond en in den vorm der zaek. Ik verwierp dan met rede al die gezindheden, om dat zy allen even krachteloos en verachtelyk zyn.

4. Ik wist, zoo als gy het zelf bekend, dat velen die in het Roomsch-Katholyke geloof leefden en stierven, zalig zyn. Maer gy weet

Digitized by Google

niet of iemand der genen, die u aenhingen die eer genieten. Ik handelde dan met voorzigtigheid toen ik den zekersten weg der zaligheid verkoos.

5. Hier uit zelfs besloot ik, dat het Roomsch-Katholyke geloof het waerachtige geloof is; om dat het onmogelyk is aen God te behagen zonder het geloof, en dat men noodzakelyk aen God moet behagen om zalig te worden. Aengezien verscheide leden der Roomsch-Katholyke Kerk zalig zyn, zoo moet hun geloof noodzakelyk het waerachtige en heiligmakende geloof geweest zyn.

6. Ik ging verder. Dewyl het Roomsch-Katholyke geloof het waerachtig en heiligmakende geloof is, vloeit daer uit dat al de godsdiensten die met het zelve strydig zyn, valsch zyn; want er is maer één waerachtig en heiligmakend geloof, even als er maer één waerachtige God bestaet.

7. Niet alléén de katholyken, maer wat meer is, de onkatholyken bekennen zelven, dat men in het geloof der Roomsche Kerk kan zalig worden. De onkatholyken alléén beweeren dat men ook in andere godsdiensten kan zalig worden; want al de onkatholyken zeggen dat van ieder hunner

Digitized by Google

gezindheden in het byzonder. De katholyken loochenen dit nogtans volstrekt; wel nu, het gene twee tegenstrydige partyën bekennen, is onbetwisbaer zekerder dan het geen maer ééne party beweert, terwyl de andere zulks volstrekt loochent. Ik wilde dan met meer zekerheid handelen en ik ging te werk volgens de zelfde rede, als toen ik het Roomsch Katholyk geloof boven alle andere godsdiensten verkoos.

8. Ik onderzocht wat de heilige Vaders der eerste Kerk, ons schriftelyk wegens het geloof overgelaten hadden, en ik zag dat zy het Roomsch-Katholyke geloof alléén aenrieden, prezen en verheften en dat zy al de andere godsdiensten verwierpen en verwezen. Ik besloot dan hunne voorzigtige raedgevingen en regtmatige gevoelens te volgen.

9. Al de heilige en heiligen die wy van den beginne van Jesus-Christus Kerk, tot heden toe vereeren, leefden in de Roomsch-Katholyke Kerk.

10. Duizenden martelaren gaven hun bloed en hun leven, om de waerheid van deze kerk te verdedigen, en met dit oogwit overwonnen

Digitized by Google

zy eene afschuwelyke dood, midden in de schrikkelykste folteringen.

11. Allen die deze kerk bestreden en die ze vrywillig verlieten, zoo als Arius, Pelagius, Marcio, Macedonius, Mahomet, enz., zyn tot eeuwige straffen veroordeeld: Luther, Kalvin en al de uitvinders van dergelyke nieuwigheden, waren insgelyks ketters. Daerom wilde ik my voor het gevaer der eeuwige verdoemnis niet blootstellen, met hen tot leidsmannen te nemen.

12. Het geloof der Roomsche-Kerk was dat van S.t Pauwel, zoo als deze Apostel het zelf getuigt aen de Rom. 1 hoofds., 12 ℣. (zie de 12 overdenking) waerom zou ik dan een ander geloof dan dat van den Apostel Pauwel gezocht hebben?

13. Indien ik door Gods genade, het Roomsch-Katholyke geloof niet verkozen hadde, zouden de andere godsdiensten, in den keus, welken ik te doen had, dermate myn verstand verward hebben, dat ik het nooit met zielrust zou gedaen hebben. Ik hadde dan altyd getwyfeld, welke van zoo vele en zoo verschillige godsdiensten de waerachtige en heiligmakende was.

14. Er bestaen in al de andere godsdien-

Digitized by Google

sten ongeloofbare wonderspreuken; welke met de gezonde rede stryden; zoo als men het in de 15, 16, 17 en 18 overdenking kan zien.

19. Al de hedendaegsche met de Roomsch-Katholyke strydige godsdiensten, zyn van nieuwe vinding, en dusdanig dat ze niemand kende, leerde of volgde voor den jare 1517. (19 en 20 overdenking).

21. Die nieuwe godsdiensten zyn uitzinnige zamenweefsels van ketteryën, welke de Kerk eertyds gedoemd had.

22. De Roomsch-Katholyke Kerk is de eenige waer in men waerlyk de merkteekenen van Jesus Christus' Kerk aentreffen kan; zy is *één*, *heilig*, *Apostelyk* en *katholyk*, dat is *algemeen*.

23. Het is dé eenige godsdienst, voor welke alle volkeren het heidendom en de afgodery afzwoeren en nog dagelyks afzweeren.

24. De hoofden der nieuwe godsdiensten bewezen nooit door de minste bovennatüerlyke wonderdaed, (Mirakel) dat zy door God gezonden geweest waren om de Kerk te hervormen.

25. Het waren in tegendeel ongebondene persoonen, verbrekers hunner beloften,

Digitized by Google

verzakers hunner godsdienst, goddeloozen, vloekers, en nietige lieden.

26. De aenhangers dier godsdiensten werkten nooit tot de bekeering der heidenen; maer enkelyk tot de verleiding der slechte katholyken.

27. Er bestaet in den Roomsch-Katholyken godsdienst, een groot getal persoonen van beide kunnen, van verhevene geboorte en grooten rykdom, die zich vrywillig tot de dienst van God wyden, en die hun leven in vrywillige armoede en engellyke zuiverheid doorbrengen. In andere godsdiensten ziet men niet dat kinderen van goeden huize en uitstekenden adel, den staet der leeraers aennemen; deze nog, leven zelden in den maegdelyken staet. De noodzakelykheid alleen dwingt hen tot dit ambt. In den Roomsch-Katholyken godsdienst is het gansch het tegendeel; daer is het de liefde Gods alléén met de betrachting der zaligheid in de waerheid van het geloof, die hen bewegen tot eene volkomene toewyding aen de dienst Gods.

28. De onthouding, welke eene gaef des hemels is, is het erfdeel der nieuwe leeraers niet, zoo als zy het is van de kloosterlingen

Digitized by Google

en nonnen der Roomsch-Katholyke godsdienst; want, met Gods genade, leven zy niet alleenlyk in de onthouding, maer in eene kuischheid, welke zorgvuldig voor den minsten vlek bewaerd wordt.

29. In het grootste deel der bewysredenen, welke de onkatholyke schryvers tot het bestryden der katholyken gebruiken, vallen zy op het geen men hun niet betwist; en zy durven de waerachtige leering der Katholyken niet aenraken (of zy doen het ter nauwernood); om dat zy in al hunne preken geen ander oogwit hebben dan de Roomsch-Katholyken hatelyk te maken by het volk, dat zy verleiden.

30. De wapens der onkatholyken tegen hunne tegenstrevers, zyn eerroovende lasteringen en klaerblykende leugens, en geenszins goede en sterke bewysredenen.

31. De nieuwgezinden vernietigen de tegenwerpingen der katholyken niet; als men ze te veel praemt verwyderen zy het geschilpunt met al hunne krachten, en zy verwisselen behendiglyk het zelve met een ander, het welke met het betwiste weinig of geen betrek heeft.

32 De aenhangers dier nieuwe godsdien-

Digitized by Google

sten leggen de heilige Schriftuer naer hunne grillen uit, en sluiten er de wettige boeken uit, welke hun mishagen. Een ieder legt ze uit zoo als het hem bevalt; maer voor de katholyken, hebben de wettige boeken overal de zelfde uitlegging, den zelfden zin en de zelfde vertaling der Schriftuer.

33. Er bestaet geene hoegenaemde overeenstemming in de leer dier nieuwe godsdiensten, voor het geen de hoofdstukken des geloofs betreft; de aenhangers van eene en de zelfde godsdienst (by voorbeeld van den Lutherschen) brengen hunne oneenigheid in het stuk des geloofs, tot in de catechismussen welke zy hunne kinderen te leeren geven.

34. De uitgaven der belydenis van Augsbourg, welke de Lutherschen voor grondstelling hunner godsdienst houden, gelyken aen elkander niet, en zyn zeer verschillig van de oorspronkelyke.

35. De nieuwe godsdiensten openen eene nieuwe en ruime baen aen alle slach van lossigheid, wellust en ongebondenheid, alhoewel onze Zaligmaker geleerd heeft dat de weg des hemels zeer naeuw is.

36. De verdedigers dier godsdiensten leggen de heilige Schriftuer naer hunne wil-

Digitized by Google

lekeur uit: zy veranderen er verscheide teksten en plaetsen in; zy voegen er by, en anderen vervalschen en veranderen er eenigen. (36 overdenking.)

37. De godsdiensten, welke tegen de Roomsch-Katholyke Godsdienst stryden, hebben geene opvolging, noch in hunne leer, noch in hunne leeraers, welk met den tyd der Apostelen begint.

38. Die aenhangers komen op geender wyze overeen in de uitlegging der heilige Schriftuer. (38, 39 en 40 overdenking).

39. Al de gedenkstukken der oudheid, al de oude schriften bewyzen, dat de Roomsch-Katholyke godsdienst de eenige is, welke in de eerste eeuw des christendoms gepredikt en bevestigd is geweest.

40. Alhoewel de Roomsche Kerk van haren oorsprong af, door dwingelanden en ketters bestreden is geweest, is zy nogtans altyd onwankelbaer gebleven; en zy is het gebleven, terwyl de andere godsdiensten te niet gingen en verdwenen.

41. De onkatholyken hebben geene leering, welke over de volmaektheid en de oefening der christelyke deugden handelt, zy hebben geene onderwyzende wetenschap

Digitized by Google

der zedeleer en der oefening van de geboden Gods. By hen viert men den teugel aen de driften en de begeerlykheid der bedorvene natuer.

42. De vergaderingen der nieuwgezinden, zelfs die genen waer men de geloofsbelydenissen der nieuwe godsdiensten opstelde, kunnen hoegenaemd in geene vergelykenis treden met de leering, de heiligheid en de overeenstemming der verschillende volkeren, van de algemeene Roomsch-Katholyke kerkvergaderingen; noch hunne leden met de Vaders die daer tegenwoordig waren.

43. De grondstellingen op welke de onkatholyken steunen, kunnen geen goed geweten, weerdig van een' christen mensch, voortbrengen.

44. Hunne leeraers hebben in den mond niets dan het geen de Katholyke Kerk verachtelyk kan maken. Zy ontveinzen al wat in hunne godsdienst gevaerlyk voorkomt, en al wat tot het verderf der zielen leidt, die onder hunne bestiering zyn.

45. De ergsten en de flouwsten der Katholyken zyn niet slechter, dan de beste en vurigste onkatholyken.

Digitized by Google

46. Geen één Katholyke gaet tot de andere godsdiensten over om heiliger te leven; maer wel in tegendeel om een meer ongebonden leven te leiden.

47. Er zyn in de heilige Schriftuer verscheide plaetsen, welke ons waerborgen dat de hoop, de liefde, de boetveerdigheid, de aelmoezen en andere werken van bermhertigheid verdienstig voor het eeuwig leven zyn. De hedendaegsche nieuwgezinden loochenen het; en beweeren, ten onregte, dat het geloof alléén toereikend zy.

48. Het gebeurt dikwyls dat de styfhoofdigste onkatholyken, in het Katholyk geloof begeeren te sterven, en dat zy er inderdaed in sterven; en wy zien niet dat er een enkele Katholyke verlangt in andere godsdiensten te sterven. Het heeft my, ten andere, altyd mishaegt, dat de leeraers van al de gezindheden, terwyl zy met veel lof van de verdiensten en voldoening van Jesus Christus spreken, nogtans verwaerloozen hunne toehoorders tot de navolging van het leven van den Zoon Gods aen te sporen. Zy doen hen niet poogen de zonde te vlugten, boetveerdigheid te doen over de zonden die zy bedreven hebben, noch deugden te oefenen

Digitized by Google

en goede werken te plegen; om dat zy zich by de valsche leering houden: dat de Zaligmaker door zyne dood genoegzaem voor onze zonden geboet heeft, en dat Hy ons dus het ryk des hemels verdiend heeft. De passie, de dood en voldoening van Jesus Christus zyn voor hen eene verschooning om in de ongebondenheid te leven. Doch de wettige leering onderwyst ons: (alhoewel de passie en dood van den Zoon Gods uit zich zelven meer dan overgenoegzaem zyn om al de zonden van 'heel het menschelyk geslacht te boeten, en dat deze verdiensten eene oneindige waerde hebben), dat de Zaligmaker wil dat wy er ons de vruchten van toeëigenen met zyne deugden naer te volgen, in zyne pynelyke passie mede te deelen en het kwaed te vlugten om het goed te doen. De komst van Jesus Christus op de wereld had twee oogwitten: het eerste was om voor onze zonden te voldoen en ons voor het eeuwig verderf te behoeden; het tweede om ons een zeer volmaekt voorbeeld van alle deugden te geven, en ons de liefde van zyne navolging in te boezemen, zoo als hy het ons zelf zegt (S.t Joan. xiii hoofds., 15 v.): *want ik heb ul. het voorbeeld gegeven*

Digitized by Google

op dat gy zelven zoudt doen, zoo als ik gedaen heb; en (S.t MATTH. XI hoofds., 29 *v.*) *leert van my dat ik zachtmoedig en ootmoedig van herten ben.* S.t Petrus verklaert het ons nog in zynen eersten brief (II hoofds., 21 *v.*): *En daer toe zyt gy geroepen geweest, aengezien Jesus Christus voor u geleden heeft en u een voorbeeld gelaten heeft, op dat gy zyne voetstappen zoudt navolgen.*

Het is nu, aen u, eertyds myne geloofsgenooten en broeders, en nu nog myne zeer beminde bloedverwanten, vrienden en vaderlanders, dat ik myne woorden sture; ik smeek u door de vyf wonden van Jesus-Christus, door zyn allerheiligste bloed, den prys onzer verlossing, en door de eeuwige zaligheid uwer zielen: verlaet de zekere baen des hemels niet voor een onzeker pad. Zoekt nauwkeurig welk het geloof uwer vaderen was, en welk dat der eerste christenen uws vaderlands was; na dat zy het heidendom verlaten hadden. Overdenkt in welke godsdienst die groote heiligen leefden die gy zelven als zulken erkend. Overweegt rypelyk de beweegredenen myner bekeering, welke ik u met een regtzinnig liefdadig hert

Digitized by Google

voorstel. Keert weder tot het spoor uwer vaderen, in den weg der heiligen, tot de godsdienst welke sedert zoo vele eeuwen bestaet, en welke bevestigd, verdedigd en door het bloed van zoo veel martelaren besproeid werd; Godsdienst, welke al de oud heilige Vaders der eerste Kerk ondersteunen en goedkeuren; Godsdienst, tegen welke de poorten der hel nooit iets zullen vermogen, zoo als de Zaligmaker zegt. Stelt u de zaligheid uwer zielen voor oogen; *Want wat zal het den mensch baten gansch de wereld te winnen, indien hy zyne ziel komt te verliezen? en wat zal de mensch tot vergoeding zyner ziel geven?* (S.t MATTH. XVI hoofds., 26 ℣.) Wy hebben maer ééne ziel, wier geluk van deze gewigtige zaek afhangt. De eeuwige zaligheid wordt zonder het waerachtig geloof niet bereikt. Er is maer één waerachtig geloof, en het is geen ander dan het Roomsch-Katholyke. Omhelst het dan en volgt my in dit heilig besluit na. God geve u deze genade op dat wy door het waerachtig geloof vereenigd, tot de eeuwige gelukzaligheid mogen geraken.

Digitized by Google

Alle plant, welke myne hemelsche Vader niet geplant heeft; zal uitgerukt worden. (S.t MATTH. XV hoofds., 13 ℣.)

EINDE.

Vidi 5 *Februarii* 1844.

M. F. D'HOEDT, CAN. L. C.

Digitized by Google

DRUKFEILEN.

Bladz. 54 reg. 20 staet 31 ✓., *lees:* 21 ✓.
» 68 » 23 » JOANN. XXII, *lees:* XX.

Digitized by Google

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK
GENT

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google